

TOMAS LARSSON

NR

33

Falsa mantran

Globaliseringsdebatten efter Seattle

ISBN 91-7666-480-1

9 789175 166480 4

PEJLING

TIMBRO

© Författaren och AB Timbro 2001
Omslag: Formgivningsverket
Omslagsfoto: John G Mabalango/Pressens Bild
Sättning: Ateljé Typsnittet L&R AB, Stockholm
Tryck: Elanders Gotab, Stockholm 2000
ISBN 91-7566-480-1
ISSN 1402-9391, NR 33
Timbro, tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55
www.timbro.se, info@timbro.se

Innehåll

Inledning	5
1. Klyftorna ökar – inte	7
Minskande klyftor?	15
Klyftor och tillväxt	17
Ekonomisk tillväxt	20
Fler gråa hår, mindre klyftor	26
Globaliseringens "förlorare"	28
Klyftorna är ett problem!	32
Attac, José Bové!	35
2. Välfärdens bästa vän?	37
Vilken volatilitet?	38
Tobinskatt – behövs den?	39
Inhemska drivkrafter	42
Leviathan lever	43
3. Öppna samhällen	47
Myten om keynesianismen	49
Korruption och öppenhet	54
Civilsamhället är ingen patentlösning	58
4. Var är frihandelns vänner?	65
Frihandlarnas "svek"?	71
Källor	75

Inledning

EN RAD MYTER har smugit sig in debatten om den globala politiska och ekonomiska utvecklingen. De upprepas ofta. Så ofta att de närmast kan liknas vid den politiska korrekthetens mantran: Klyftorna växer. Globaliseringen urholkar välfärden. De globala marknadskrafterna skadar demokratin. En ny folkrörelse stoppar frihandel och globalisering i dagens former.

Så kan vår tids antikapitalistiska ”conventional wisdom” sammanfattas. Men den är inte fri från felaktigheter och tvivelaktiga tolkningar.

- Inkomstklyftorna i den globala ekonomin ökar inte. De har varit stabila eller t o m minskande under de senaste årtiondena.
- Frihandel och fria kapitalflöden urholkar inte välfärden. Skattebasen försvinner inte till skatteparadisen. Aldrig i historien

har statsmakterna förfogat över så stora ekonomiska resurser som i dag. Leviathan lever.

- Frihandel och fria kapitalflöden skadar inte demokratin. Tvärtom sammanfaller de ekonomiska liberaliseringarna sedan 1970-talets början med demokratiseringens ”tredje våg”.
- Det var inte protesterna i Seattle som fällde förhandlingarna i WTO. Det verkliga slaget mot WTO-mötet levererades inte av radikala protestgrupper. Kanske inte heller av protektionistiska politiker. Utan av frihandelns vänner.

Ithaca, New York 5 november 2000

Tomas Larsson

1. Klyftorna ökar – inte

ETT AV DE största problemen med globaliseringen sägs ofta vara att processen leder till ökad social orättvisa. Fri handel, fria kapitalflöden och den nya informationstekniken gynnar de individer som redan har det väl förspänt vad gäller utbildningsbakgrund, intelligens, kapital och nätverk. Mindre väl bemedlade personer kan inte stå sig i konkurrensen, och de har i globaliseringens tidevarv endast marginalisering, utslagning och fattigdom att se fram emot. Därav den ”backlash” mot den globala kapitalismen som vi under det senaste året kunnat se i form av protester på gator och torg i Seattle, Washington DC, London och Stockholm.

Globaliseringen leder till växande klyftor inom och mellan länder. Överallt upprepas detta påstående. På tidningarnas ledar- och kultursidor, i debattartiklar, i politiska tal och i demonstrationståg reses krav på krafttag för att motverka klyftorna.

”Globalization is leaving perilous instability and rising inequality in its wake ... it has dramatically increased inequality between and within nations.”

Så skrev den amerikanske fackföreningsledaren Jay Mazur i *Foreign Affairs*. Och sådan ser den populära standardanalysen ut. Till och med globaliseringens advokater har accepterat den.

”Det är uppenbart att globaliseringen har enorm potential, att den skapar nytt välstånd. Det är lika uppenbart att den bidragit till klyftorna mellan nationer och mellan rika och fattiga inom länder. Vi kan inte glömma bort dem som har blivit efterlämnade”, sade det frihandelsvänliga Hollands biståndsmminister Eveline Herfkens vid UNCTAD-konferensen i Bangkok i februari 2000.

För att motverka klyftornas vidgande förespråkade hon minskad handelsprotektionism, i synnerhet från de rika ländernas sida. Vidare förespråkade hon att i-länderna liberaliserar sina marknader för textilvaror snabbare än vad man kom överens om i Uruguayavtalet: EU:s marknad för textilvaror borde således öppnas omedelbart, snarare än år 2005, som tidigare avtalat. Dessutom uppmanade hon de rika länderna att använda sig av protektionistiska instrument som antidumpningstullar mot t ex stål och exportsubsidier till bönder i mindre omfattning.

”Alla mina exempel rör fall där liberalisering inte har gått tillräckligt långt eller inte genomförts tillräckligt snabbt. Och de svagaste spelarna får de hårdaste slagen”, konstaterade Herfkens.

Teorin om de växande klyftorna kan på så vis göras till ett vapen i den öppna ekonomins tjänst. Det är givetvis gott. Men det finns anledning att utsätta sambanden mellan ekonomins globalisering och klyftorna i det globala samhället för en mer kritisk granskning. Det är nämligen inte alldeles säkert att klyftorna verkligen har ökat. Det är heller inte säkert att det är globaliseringens fel, om så verkligen skulle ha skett.

För det första är det tveksamt om klyftorna verkligen har ökat *på global nivå*. Robin Marris är professor emeritus i ekonomi vid Birkbeck College, London University. I en spännande liten skrift – *Ending poverty* – diskuterar han vad som bör göras om fattigdomen skall kunna reduceras avsevärt till 2015, och avskaffas till 2050.

En av de första populära myter som Marris slår hål på är den att fördelningen av ekonomiska resurser har blivit alltmer ojämlig sedan 1960-talet. Marris riktar berättigad kritik mot dem som använder sig av alarmerande, men missvisande, statistik. Dit hör bl a Förenta Nationerna som ofta hävdar ”att den internationella ojämlikheten har ökat med tiden. Olyckligtvis, för denna slutsats, använder de beräkningar som ... inte tar hänsyn till de internationella skillnaderna i levnadsomkostnader – en metod som ger ett falskt resultat.”

Ett sådant ofta citerat men falskt resultat är det som presenterades av FN:s utvecklingsorgan UNDP i en rapport om globaliseringens konsekvenser. I *Human Development Report 1999* påstod UNDP att den rikaste femtedelen av världens befolk-

ning tjänade 74 gånger mer än den fattigaste femtedelen 1997; en dramatisk ökning från 1960. Det må vara sant om man gör kalkylen baserad på officiella valutakurser – men det är helt irrelevant som mått på skillnader i välfärd och levnadsstandard.

Antalet dollar i din hand säger egentligen väldigt litet om din inkomst. Lika viktigt är att veta vad du kan köpa för dina pengar. När UNDP och andra gör internationella inkomstjämförelser som inte justeras för köpkraft, anlägger man ett orimligt perspektiv. Måttet på inkomst likställs då med förmågan att delta i den globala konsumtionskulturen. Men realinkomst är inte detsamma som prylarna man har råd att köpa på Amazon.com varje månad. Viktigare är vad det kostar att skaffa tak över huvudet och äta sig mätt varje dag.

Inkomstsiffror som inte är justerade för köpkraft anses av de flesta samhällsvetare vara ett orimligt mått på ekonomiskt välstånd. Mycket av det som är viktigast för vår välfärd handlas inte internationellt (bostadshyran och söndagsmiddagen t ex). Växelkurser manipuleras av spekulanter, politiker och centralbankschefer och uppvisar därför stora fluktuationer. Om dessa fluktuationer skulle översättas till välfärdsmått, skulle resultaten bli orimliga. Eurons värde har förvisso rasat sedan valutan sjösattes, men det är inte uppenbart att den europeiska välfärden sjunkit i samma takt.

UNDP vet mycket väl att det sensationella måttet på ojämlikhet inte är det rimliga. I resten av UNDP-rapporten tar man mycket noga hänsyn just till det faktum att olika saker kostar

olika mycket i olika länder. Varför väljer då UNDP att manipulera sin egen statistisk så att det skall framstå som att klyftorna i världen växer? Bottnar det måhända i lystnad efter massmedial uppmärksamhet – och större resurstilldelning?

Ändamålen helgar måhända medlen. I sak har UNDP i alla fall inte framfört några övertygande argument för den vilseledande statistiska manipulationen. I ett svar på den australiensiske statistikern Ian Castles attack på UNDP:s statistikhantering, hävdar UNDP att BNP per capita-siffrorna (ojusterade för köpkraft) visst är det rimliga måttet om man vill mäta marginalisering i världsekonomin. Som exempel anger man att hotellrum och löner i Genève måste betalas med schweiziska franc, inte köpkraftsjusterade dollar. Den marginalisering UNDP talar om här har alltså inte med välfärd och konsumtion – eller fördelningspolitik – att göra. Här talar man om marginalisering i en helt annan dimension: de fattiga ländernas förhandlingsposition vid FN-organ som WTO med högkvarter i Geneve.

Mätt med mer humanistiska inkomstkriterier, och med hänsyn tagen till andra faktorer som påverkar människans levnads-kvalitet, har klyftorna i den globala ekonomin faktiskt minskat dramatiskt sedan 1950-talet – enligt UNDP:s egna siffror.

Använder man köpkraftsjusterade siffror var inkomstklyftan mellan den rikaste femtedelen och den fattigaste femtedelen inte 74:1 år 1997, som UNDP hävdar. Om man tar hänsyn till köpkraft är klyftorna betydligt mindre, och trenden pekar un-

der senare tid i rätt riktning: 1960 var förhållandet 12:1, 18:1 år 1990, och 16:1 år 1997.

I ett appendix konstaterar UNDP:s rapportförfattare följande: ”Mellan 1975 och 1997 gjorde de flesta länder betydande framsteg i mänsklig utveckling.” U-länderna kom successivt allt närmare den standard som återfinns i världens rikaste länder, när man tar hänsyn till köpkraftsjusterad BNP per capita, förväntad livslängd, läskunnighet bland de vuxna och andelen barn som går i skola.

Zambia är det enda land, av de 79 länder för vilka det finns data, där de mänskliga livsvillkoren (så som de definieras av UNDP) har försämrats sedan 1975. Zambias tragedi har dock föga med den globaliserade hyperkapitalismens härjningar att göra: 1975 nationaliserades privat mark och privata företag.

Det som faktiskt har hänt är, enligt Marris, följande: från 1965 till 1992 ökade inkomsten per capita för hela världens befolkning med två tredjedelar. De 20 procent av världens befolkning som är fattigast åtnjöt också en inkomstökning med två tredjedelar.

”Det är helt enkelt inte fallet att de rika blivit rikare och de fattiga fattigare ... Både den rike och den fattige har blivit rikare; varken mer eller mindre, i genomsnitt, än den andre. Ojämlikheten har förblivit konstant”, konstaterar Marris.

Eftersom världens fattigaste var extremt fattiga vid mitten av 1960-talet innebär en inkomstökning med två tredjedelar under loppet av 27 år ingen revolutionerande standardhöjning. Men

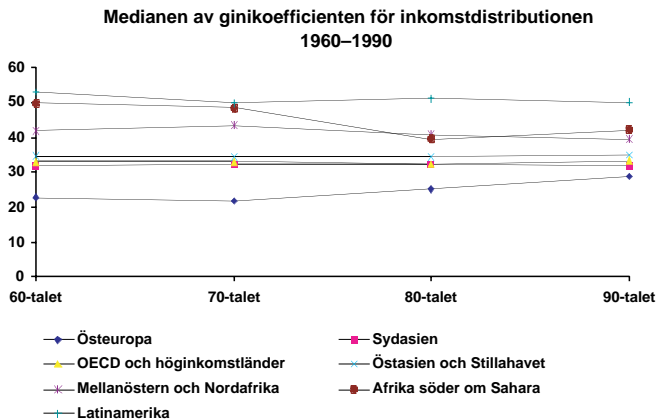
utvecklingen kunde onekligen ha varit värre. Klyftorna kunde ju ha ökat.

Under det senaste halvsekle har uppskattningsvis en halv miljard människor lämnat den absoluta fattigdomen bakom sig. En bedrift i sig. Men, som Marris också noterar, är den imponerande med gårdagens mått mätt, men otillräcklig när den mäts med våra dagars förväntningar. Ungefär samma slutsats drar Världsbanken i den nya studien *Attacking poverty*. Andelen av befolkningen i utvecklingsländer och f d socialistländer som lever på mindre än en dollar per dag föll från 28 procent till 24 procent mellan 1987 och 1998, men man noterar samtidigt att takten är för låg om vi skall nå målet att reducera den extrema fattigdomen med hälften till år 2015. Framsteg görs, men det går för långsamt.

Marris är förvisso inte den ende forskaren som har svårt att finna vetenskapliga belägg för mantrat att de globala klyftorna växer.

Ekonomerna Klaus Deininger och Lyn Squire har i en artikel i *Journal of Development Economics* undersökt sambanden mellan ojämlik inkomstfördelning och ekonomisk tillväxt. Däri presenterar de en tabell över de regionala trenderna vad gäller förändringar i inkomstfördelningen sedan 1960-talet. Den visar att inkomstklyftorna ökat på ett signifikant sätt endast i en del av världen: i Östeuropa, efter kommunismens kollaps. I de flesta delar av världen har inkomstklyftorna legat kvar i nivå med dem som rådde 30 år tidigare (Sydasiens, OECD-länderna,

Asien och Stillahavsområdet, Latinamerika). I Afrika söder om Sahara har inkomstklyftorna minskat.

Källa: Deininger & Squire (1998)

Det material som presenteras av Marris och Deininger och Squire ger inget stöd för uppfattningen att inkomstklyftorna i världen dramatiskt håller på att öka på grund av globaliseringen.

Likaledes har sociologen Glenn Firebaugh publicerat en empirisk studie i *American Journal of Sociology* som även den visar att inkomstklyftorna mellan världens länder varit stabila sedan

1960-talet. ”Sociologer blir kanske förvånade av att få veta att de (befolkningsviktade) inkomstklyftorna mellan länder inte ökat under senare årtionden, eftersom detta faktum utmanar den konventionella bilden av en alltmer polariserad värld”, skriver Firebaugh i en uppföljande diskussion.

Minskande klyftor?

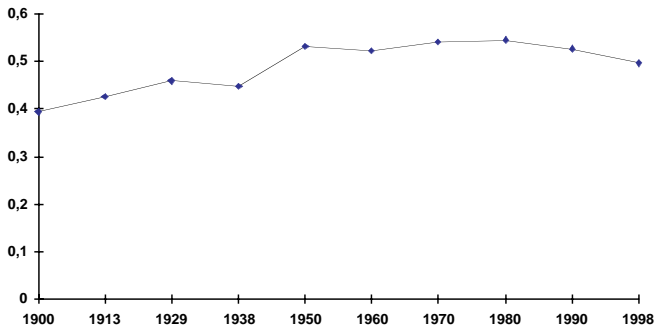
Mantrat om de ”växande klyftorna” tål inte närmare granskning. I värsta fall har klyftorna varit stabila sedan handeln och kapitalflödena började liberaliseras på 1970-talet. Och det finns andra forskarrön som ger anledning till viss förtröstan om att klyftorna kanske till och med håller på att minska.

Ekonomerna Andrea Boltho och Gianni Toniolo konstaterar i en artikel i *Oxford Review of Economic Policy* att klyftorna i BNP per capita ökade från 1900-talets början fram till tidigt 1980-tal (se diagram). Under 1980- och 1990-talen *minskar* sedan de globala inkomstklyftorna.

Diagrammet bygger på siffror för 49 länder och täcker 80 procent av världens befolkning. Boltho och Toniolo skriver att ”medan dessa uppskattningar endast utgör ett grovt mått, har de fördelen att täcka både en lång tidsperiod och en mycket stor del av världen”. Måttet må vara grovt, men trenden är klar: klyftorna krymper, äntligen.

Huvudanledningarna till att den globala inkomstfördelningen förbättrats en aning under de senaste tjugo åren står att finna

Global inkomstfördelning
Ginikoefficient, baserad på köpkraftsjusterad BNP per capita
(1990 års priser) för 49 länder, justerat för befolkningsstorlek

Källa: Boltho & Toniolo (1999)

i världens mest folkrika länder, menar Boltho och Toniolo. Det är de ekonomiska reformerna i Kina sedan 1978, och i Indien sedan 1990, som har höjt inkomsterna för närmare två miljarder människor.

Sedan Kina och Indien började rulla tillbaka isoleringspolitik och socialism har de positiva resultaten för den globala inkomstfördelningen inte låtit vänta på sig. Den statistik som har tagits fram av Boltho och Toniolo antyder att de globala inkomstklyftorna var mindre 1998 än de varit på mycket lång tid: mindre än de var 1950, 1960, 1970 och 1980.

Att två länder – Kina och Indien – har så stor betydelse för

globala fördelningsfrågor visar också på några av svårigheterna med att generalisera om trender i den globala inkomstfördelningen. Fattigdom finns överallt, men i absoluta tal är de fattiga massorna koncentrerade till ett litet fåtal länder. Hela 40 procent av världens fattiga bor i ett enda land – Indien. De stora framstegen i Indien och Kina innebär att det kan finnas många länder som Zambia (med en befolkning på cirka 10 miljoner), utan att de sätter några större spår i den globala inkomstfördelningen.

Klyftor och tillväxt

De påstått växande ekonomiska och sociala klyftorna har blivit anklagelsepunkt nummer ett mot den globala kapitalismen i dess nuvarande form.

Juan Somavia, generaldirektör vid FN-organet International Labor Organization (ILO), har konstaterat att ”ojämlikheten har fortsatt att öka både inom och mellan länder. I hur stor utsträckning det är ett resultat av globalisering råder det kontrovers om, och vissa länder som Sydkorea och Malaysia har brutit trenden. Men faktum kvarstår att i de flesta länder har de rikaste 20 procenten av befolkningens andel av den totala inkomsten ökat under de senaste 30 åren ... Denna trend är dåliga nyheter för de fattiga, men det är också dåliga nyheter för ekonomisk tillväxt, eftersom mer och mer forskning visar att ojämlikhet sänker tillväxten.”

Uttalandet är representativt för de åsikter som förs fram vid internationella konferenser om globaliseringens konsekvenser. Men det är inte invändningsfritt. För det första är det inte alldeles säkert att det är dåliga nyheter för de fattiga att de välbärgade får det bättre.

Ekonomerna Lisa A Cameron har i en studie av inkomstfördelningen på den indonesiska ön Java kommit fram till att de växande inkomstklyftorna mer än väl kompenseras av att även de fattigaste fick högre inkomster. Och den största källan till växande inkomstklyftor låg i det faktum att många människor fick utbildning och därmed kunde söka arbete utanför jordbrukssektorn. Ett enögt fokus på inkomstklyftor kan således leda till en fullständigt pervers politik: inkomstklyftorna hade ju uppenbarligen varit mindre om indoneserna låtit bli att sätta sina barn i skola.

Det sista ledet i Somavias tankegång är intressant. Varför oroar han sig för den ekonomiska tillväxten? Traditionellt har det varit andra, mer moraliskt orienterade argument (orättvisa) eller skrämmande hotbilder (våld, krig, revolution) som dominerat diskussionen om växande klyftor. Men nu är det alltså lägre tillväxttakt som oroar Somavia.

Och det är ju alldeles riktigt. Misär och armod kan inte bekämpas utan ekonomisk tillväxt. Och förvisso är det sant att många ekonomer är eniga om att länder med stora klyftor har svårt att växa snabbt. Som förklaring till varför så är fallet framförs ofta tesen att stora ekonomiska klyftor banar väg för popu-

listiska politiker som driver en radikal fördelningspolitik. Höga skatter leder till lägre investeringstakt och lägre tillväxt. En annan tes är att stora orättvisor leder till social och politisk oro – vilket i sin tur gör att människor blir mindre villiga att riskera sitt kapital.

Förklaringarna låter ju rimliga, men Deininger och Squire har med utgångspunkt i en rik statistisk databas funnit att sambandet mellan stor ojämlikhet och låg tillväxt inte gäller för demokratier. Varför det är så kan man bara spekulera om. Kanske är det så att demokratiseringen innebär att allt fler samhällen kan skapa de institutioner (utbildningsväsende, kapitalmarknader, transfereringssystem o s v) som gör att en mindre egalitär fördelning av inkomster (före skatter och bidrag) inte nödvändigtvis framstår som en skriande orättvisa.

Överlag får man säga att demokratierna visat sig robusta i sin förmåga att anpassa sig till globaliseringen. I den överväldigande majoriteten av demokratiska samhällen tycks folk i allmänhet lita på att samhället (utbildningssystem, finansiella institutioner o s v) ger dem och deras barn en bra chans att skapa sig ett gott liv i framtiden. Till och med i den kraftiga ekonomiska krisens Asien har både demokrati och marknadsekonomi gjort framryckningar. I Jakarta, Bangkok och Seoul är klimatet – både politiskt och ekonomiskt – mer fritt än någon kan minnas.

Med andra ord är en ojämn inkomstfördelning inom ett land främst något som bör oroa auktoritära ledare i tredje världen – kommunistregimen i Kina till exempel. Och eftersom allt fler

av världens stater blir demokratiska kan man anta att växande ojämlikhet inte nödvändigtvis skulle leda till sänkt tillväxttakt.

Vidare bör man notera att teorin om de växande inkomstklyftornas negativa effekter för tillväxten, som ILO-chefen hänvisade till, inte finner något starkare stöd i färskare vetenskapliga studier. Två ekonomer vid Massachusetts Institute of Technology, Abhijit V Banerjee och Esther Duflo, har funnit att *alla* förändringar av ojämlikheten är förknippade med långsammare ekonomisk tillväxt. Det betyder att tillväxten blir lägre *både* när inkomstklyftorna ökar och när de minskar. Det finns alltså inget linjärt samband mellan ojämlikhet och tillväxt. Vilka praktiska konsekvenser har denna slutsats för den ekonomiska politiken? Banerjee och Duflo föreslår att deras forskningsresultat tolkas som ”en varning för institutionella ramar och politiska traditioner (t ex populism) som förorsakar stora svängningar i inkomstfördelningen”.

Men snarare bör det tolkas som en indikation på behovet av forskning och analys som finkammar statistiktabellerna och noga studerar sambanden mellan ekonomisk politik och inkomsttrender. Eftersom jämlikhet inte kommer att försvinna som politiskt ideal, behöver vi bättre kunskaper om när, var och hur de goda cirkelorna mellan minskande ojämlikhet och ekonomisk tillväxt uppstår.

Ekonomisk tillväxt

Från mer radikalt inspirerade debattörer hör man ofta sägas att

ekonomisk tillväxt inte är en rimlig lösning på fattigdomens problem. Ekonomisk tillväxt gör ju bara de rika rikare, och de fattiga fattigare. Förvisso finns det många exempel på länder där ekonomisk tillväxt inte kommit de breda folklagren till del, och i synnerhet inte de allra fattigaste grupperna. Brasilien är ett prominent exempel. En variant på temat att klyftorna ökar är att ekonomisk öppenhet inte leder till ekonomisk tillväxt – i synnerhet inte i de svagaste länderna. Frihandel sägs där leda till misär i stället för välbefinnande.

Harvardekonomen Dani Rodrik tillhör en av de mest inflytelserika kritikerna av frihandel – inflytelserik därför att han trots sin kritik mot ”the Washington consensus” betraktas som tämligen ”mainstream”. Enligt Rodrik ger nationalekonomisk teori inte på något sätt entydigt stöd för frihandel – frihandel är ingen dogm. Rodrik menar vidare att öppenhet varken är en nödvändig eller tillräcklig faktor för att sporra ekonomisk tillväxt. Han anser att importsubstitutionspolitiken, som var det förhärskande utvecklingsekonomiska paradigmet (bl a i Brasilien) fram till 1970-talet, var framgångsrik. Och han varnar för att ekonomisk öppenhet leder till ökade klyftor och spänningar. Öppenheten gör länder sårbara för externa ekonomiska chocker, som kan ha allvarliga sociala och politiska konsekvenser.

Allt detta kan vara sant. Men det är inte på något sätt nytt. Professor Jagdish Bhagwati, numera vid Columbia University i New York City, skrev redan 1958 en akademisk artikel var han

visade att frihandel under vissa omständigheter kunde leda till minskad välfärd. Det hindrar inte Bhagwati – som skolades i socialdemokratiska Cambridge och inte i nyliberala Chicago – från att vara en av ekonomskråets mest passionerade försvarare av frihandelsidén. Det råder inget som helst tvivel om att ekonomiska teoretiker har byggt modeller som visar att frihandel skadar tillväxt och välfärd. Den verkliga frågan är, som Bhagwati och hans kollega från Yale University, T N Srinivasan, formulerar det, om vi anser att de ”representerar en ’central tendens’ i verkliga världen eller enbart ’patologier’”?

Kort sagt: Skall den praktiske politikern – eller väljaren – låta sig förlamas av tanken att eftersom allting kan bevisas logiskt så kan man inte tro på – eller agera utifrån – empirisk erfarenhet? Skall vi låta teoretisk nihilism leda oss?

Bhagwati och Srinivasan är kritiska mot mycket av de senaste årens forskning kring sambanden mellan tillväxt och handel. De menar att både Rodrik (som ogillar frihandel) och Jeffrey Sachs (som gillar frihandel) ägnar sig åt tvivelaktig vetenskap. Båda använder sig av så kallade regressionsanalyser, ett sätt att statistiskt kontrollera sambanden mellan olika variabler (tillväxt, öppenhet, inflation o s v) för en lång rad länder.

Bhagwati och Srinivasan menar att regressionsanalyser är ytliga och att de därför tenderar att ge ytliga svar. Tex visar Rodriks regressionsanalys att makroekonomisk stabilitet och investeringsnivå är de bästa indikatorerna på ekonomisk tillväxt. Men hur förklarar man då utvecklingen i Sovjetunionen

och länderna i östblocket – som uppvisade makroekonomisk stabilitet och höga investeringar ända tills deras ekonomier kollapsade? Lärdomen man kan dra utifrån fall som dessa, är att det i jakten på kunskap inte går att undvika djup, nyanserad och länderspecifik ekonomisk analys. Man kan förvisso låta datorerna tugga i sig statistiska tabeller – men man skall inte förvänta sig att de skall spotta ut särskilt relevanta svar. Dani Rodriks ekonometriska modeller (liksom Jeffrey Sachs) är felbara: de förmår inte fånga de mekanismer varmed handel (eller avsaknaden av densamma) påverkar den långsiktiga ekonomiska tillväxten och välfärden.

Problemet med regressionsanalyserna är att de bygger på oklar teori, tvivelaktiga data och diskutabla antaganden. Forskarens ”frihet” att välja fritt bland data och ekvationer är så pass stor att resultaten enkelt kan manipuleras. Bhagwati och Srinivasan menar därför att regressionsanalyserna visst kan vara till viss hjälp för den ekonomiske forskaren, men att de endast med stor försiktighet bör betraktas som vetenskapliga ”bevis” för den ena eller den andra ståndpunkten. I synnerhet om slutsatserna inte kan finna stöd i annan typ av forskning – t ex djupgående fallstudier.

Det är tur för frihandelns vänner att öppenheten finner stöd inte bara i regressionsanalyserna, utan också i annan forskning. Man får inte glömma att den omorientering av handels- och industripolitiken i riktning mot ökad öppenhet, som skedde under 1970-talet, inte inspirerades av regressionsanalyser omfat-

tande 140 länder. Utan av praktisk erfarenhet, välgjorda och djuplodande fallstudier av enskilda länder, och de utåtriktade asiatiska tigrarnas förebild. I stort gäller samma sak i dag.

FN-organet UNCTAD har tex sammanfattat de senaste årens vetenskapliga arbete, inspirerat av "new growth theory", kring den ekonomiska tillväxten i Afrika söder om Sahara så här: "En brist på öppenhet har identifierats som den enskilt viktigaste orsaken till låg tillväxt." Förvisso kan resultaten debatteras, framför allt därför att datakvaliteten är låg i Afrika. Men UNCTAD understryker att forskningsresultaten stöds av fallstudier och mikroekonomiska analyser av de afrikanska ekonomierna. Slutsats: Afrikas fattigdom beror i allra högsta grad på att det är för isolerat.

Kritikerna av frihandelslinjen lär inte komma särskilt långt så länge de inte har mer på fötterna än de regressionsanalytiska filtofflorna.

Den som hävdar att handel som regel gynnar tillväxt och välfärd är inte dogmatisk. Utan pragmatisk.

Det bör poängteras att de flesta regressionsanalyser finner ett positivt samband mellan öppenhet och tillväxt. Men av olika skäl bör man alltså inte överdriva värdet av dessa "bevis". Ett skäl som inte nämnts hittills är att sambanden i regressionsanalyserna ofta är oklara. Det är förvisso tämligen enkelt att konstatera att världens rikaste länder också tillhör de mest öppna. Och att världens fattigaste länder också är de som är mest slutna. Men det betyder inte nödvändigtvis att öppenheten orsakar

rikedomen, och att isoleringen orsakar fattigdomen. Sambandet kan ju vara det omvända: att redan framgångsrika länder öppnar sina ekonomier, medan de som av olika anledningar inte förmår att åstadkomma ekonomisk utveckling förblir slutna.

Nya forskningsresultat tyder dock på att ökad globalisering verkligen leder till ekonomisk tillväxt. Ett vanligt mått på öppenhet är handelns omfattning i förhållande till BNP. Ekonomerna Jeffrey Frankel och David Romer har funnit att om importen och exportens andel av BNP ökar med en procent i ett land, så ökar befolkningens inkomster med två procent eller mer. De finner vidare starkt stöd för uppfattningen att avskaffandet av protektionistisk handelspolitik har en kraftigt positiv inverkan på levnadsstandarden.

Ytterligare stora välfärdsvinster är därför sannolikt att vänta, om liberaliseringen av handeln fortsätter. Exakt hur stora inkomstökningar kan man räkna med? Uppskattningarna sträcker sig från 260 miljarder dollar till 400 miljarder dollar. Men de flesta beräkningar som har gjorts tar inte hänsyn till de dynamiska effekterna (accelererad tillväxt och högre produktivitet) utan bara till de statiska (effektivitetsvinster av engångsnatur).

Intressant är också Niclas Berggrens artikel i tidskriften *Public Choice*, som visade att ökad ekonomisk frihet inte bara leder till ökad ekonomisk tillväxt – utan även till en mer jämlik inkomstfördelning. ”I länder med distinkta, ökande, och uthålligt positiva förändringar i den ekonomiska friheten, gynnas jämlikheten ... Detta gäller särskilt för mindre utvecklade länder

och där politiken leder till ökad liberalisering av handeln och finansiell rörlighet”, konstaterar Berggren, som tidigare var verksam vid Handelshögskolan i Stockholm.

Ekonomisk frihet går alltså hand i hand inte bara med välfärd och tillväxt, utan också med ökad jämlikhet. Frihandelns positiva effekter på välfärden – och den globala inkomstfördelningen – har systematiskt underskattats av nationalekonomer.

Fler gråa hår, mindre klyftor

Demografiska faktorer har ofta kommit i skymundan i diskussionen om sociala klyftor och globalisering. Men demografiska förändringar kan förklara förändringar i inkomstfördelningen.

Till exempel har barnadödligheten minskat och den förväntade livslängden ökat i många u-länder, tack vare förbättrad sjukvård, skola och hygien. Det innebär i sin tur att fler barn till fattiga människor överlever – och hamnar i inkomststatistiken, ofta bland de lägre inkomstgrupperna. Vilket i sin tur förstärker bilden att klyftorna växer. Det är alltså inte nödvändigtvis så att växande sociala klyftor – eller ökad fattigdom – direkt bottenar i växande sociala orättvisor. Tvärtom kan växande sociala klyftor på ett område (t ex inkomst) bero på att de sociala orättvisorna har minskat på något annat område (ökad tillgång till sjukvård och utbildning).

Det finns alltså ingen anledning att ta för givet – som många gör – att växande inkomstklyftor nödvändigtvis måste bottenar i en negativ utveckling. Teoretiskt sett skulle det lika gärna kun-

na förhålla sig precis tvärtom: att ”orättvisorna” bottnar i stora humanistiska framsteg.

På global nivå tycks det dock förhålla sig annorlunda. Demografiska förändringar har inte lett till någon generell ökning av inkomstklyftorna. Matthew Higgins och Jeffrey G Williamson, ekonomer vid Federal Reserve Bank of New York respektive Harvard University, finner endast ”begränsat stöd” för hypotesen att globaliseringsvänlig politik leder till växande ojämlikhet. De har däremot funnit starka samband mellan inkomstfördelning och befolkningsstruktur. Åldersmässigt ”mogna” arbetsmarknadsprofiler är förknippade med små inkomstklyftor. En ung arbetande befolkning är däremot förknippad med stora inkomstklyftor.

Under de senaste 30 åren har den befolkningsmässiga utvecklingen varierat i olika regioner, med olika effekter på inkomstfördelningen. I Afrika har befolkningsutvecklingen bidragit till att öka klyftorna; i OECD-länderna och Asien och Stillahavsområdet har den minskat klyftorna och i Latinamerika har den inte haft någon effekt alls på inkomstfördelningen.

Vilka effekter kommer de förväntade demografiska förändringarna att få i framtiden? Att OECD-länderna åldras snabbt är måhända välbekant. Men så gör också de flesta u-länder, där befolkningstillväxten faller samtidigt som människorna lever längre. Det globala samhället håller därför på att bli alltmer gråhårigt. Intressant nog kommer därför världsbefolkningens åldrande under de närmaste 25 åren att utgöra ”en mäktig kraft

som sänker ojämlikheten världen runt”, menar Higgins och Williamson. Enligt deras beräkningar kommer arbetskraftens åldrande under de närmast 25 åren att sänka ginikoefficienten i Latinamerika från 50 till 42,8 och i Asien och Stillhavsområdet från 39,2 till 31,4. I Afrika faller ginikoefficienten från 46,4 till 43,5 år 2025, men sedan ända ner till 37,8 år 2050. Eftersom OECD-länderna har mycket av sitt åldrande bakom sig, räknar Higgins och Williamson endast med ett blygsamt fall i ginikoefficienten fram till 2025, och därefter en blygsam ökning.

Tidens gång borgar – liksom fortsatt liberalisering av ekonomierna – för att klyftorna i världen kommer att fortsätta att minska i framtiden.

Globaliseringens ”förlorare”

Det finns inga övertygande bevis för påståendet att de *globala* klyftorna skulle ha ökat på senare år. Men att inkomstklyftorna har ökat i t ex USA råder det ingen större tvekan om. I alla fall med ett mått mätt: under de senaste 30 åren har lönerna fallit för lågutbildade, medan de stigit för de som har universitetsutbildning. Är det globaliseringens fel?

Nja. Ökad globalisering är ju inte det enda som har hänt i den amerikanska ekonomin under de senaste tre årtiondena. Även andra faktorer, som inflation, statlig budgetpolitik och teknisk utveckling, har haft fördelningsmässiga effekter.

William Cline har i boken *Trade and income distribution* uppskattat att handel (och invandring) kan sägas vara ansvarig

för 20–25 procent av ökningen av ”wage inequality” (löneklyftorna mellan arbetare) i USA under åren 1973–1993. Mellan en fjärdedel och en femtedel av de växande klyftorna skulle alltså vara orsakade av att amerikanska arbetare i ökad utsträckning fått konkurrera om jobben med arbetare i Sydamerika och Asien, och med nya invandrare som är beredda att jobba för låga löner. Resten – tre fjärdedelar – av löneklyftorna orsakades av den tekniska utvecklingen.

Cline anser *inte* att ökad protektionism är en lämplig åtgärd för att stoppa klyftorna från att växa ytterligare. Protektionism, menar han, skulle bara sänka reallönerna för dem med bra jobb utan att vara till något större gagn för dem som har låglönejobb. Hans slutsats – föga kontroversiell – är därför att frihandel måste kombineras med en lång rad inrikespolitiska åtgärder som syftar till att minska de ekonomiska klyftorna.

Det är ur rättviseperspektiv också viktigt att notera att globaliseringen inte har haft entydigt negativa fördelningspolitiska effekter i USA (eller annorstädes). Bland globaliseringens vinnare finner man i själva verket ofta traditionellt svaga grupper. Således har man kunnat konstatera att inkomstklyftan mellan kvinnor och män i USA har minskat på grund av ekonomins globalisering. I globaliseringens spår följer ökat konkurrenstryck vilket i sin tur leder till att prestationer och meriter blir avgörande för lönesättningen. Utrymmet för könsdiskriminering, nepotism, rasism och andra orättvisor minskar.

Samtidigt är det så att de som ur privatekonomiskt perspek-

tiv har det sämst ställt också haft mycket att vinna på friare handel, som leder till lägre priser på importvaror. Det gör att de som har det sämst får ökade möjligheter att konsumera. I detta sammanhang kan det vara värt att påminna om att USA (liksom EU) är som mest protektionistiskt vad gäller just de konsumtionsvaror som fyller grundläggande mänskliga behov: mat och kläder. Det är en politik som är förknippad med kraftigt negativa fördelningspolitiska effekter.

Enbart jordbrukspolitiken i OECD-länderna kostar medborgarna i dessa länder sammanlagt 62,9 miljarder dollar om året. Så stora är överpriserna som man betalar för mjölk, bröd, socker, bananer m m. Överpriserna slår hårdast mot dem som har lägst inkomster. Handelshindren är inte fördelningspolitiskt neutrala. De fungerar som en regressiv skatt: de som har minst betalar mest.

Fortsatt liberalisering av handeln med jordbruksvaror och textilier borde därför ges hög prioritet av alla de politiker i EU och Nordamerika som är angelägna om att de sociala och ekonomiska klyftorna krymper.

Det faktum att frihandel och globalisering skapar förlorare i alla samhällen som väljer att integreras med världsekonomin räcker inte som argument för att stoppa integrationen. Det är inte ens säkert att det är orättvist att vissa grupper förlorar på frihandeln (tidigare skyddade jobb går ju ofta förlorade när tullmurar faller). Som ekonomen Ethan B Kapstein har påpekat är det inte ens självklart att frihandelns förlorare har en moralisk

rätt att kräva kompensation från dess vinnare. Förlorarnas anspråk på ersättning från skattebetalarna synes ju i själva verket vara högst suspekt, om man tar i beaktande att de varit politiskt favoriserade under den period som föregick handelsliberaliseringen. Det faktum att vissa grupper åtnjuter privilegier bakom tullmurar och andra handelshinder – i form av artificiellt höga priser, till den konsumerande allmänhetens stora förfång – ger dem knappast rätt att pungslå allmänheten ytterligare en tid, fast nu via skattsedeln.

Vidare, noterar Kapstein, är det de absoluta klyftorna som bör stå i fokus – inte frihandels konsekvenser som sådana. Således bör åtgärder som syftar till att öka den sociala rättvisan inriktas på dem som har det allra sämst ställt. Det är långt ifrån säkert att arbetare som har förlorat jobben på grund av ”globalisering” hör till den gruppen. I synnerhet inte i de europeiska välfärdsstaterna med omfattande arbetslöshets- och socialförsäkringssystem.

Debatten om huruvida klyftorna minskat eller ökat som en konsekvens av globaliseringen lär fortsätta. I mångt är det dock en fråga om val av linser och definitioner. ”Klyftorna ökar” är ett falskt mantra. Sanningen är mer komplicerad. Inkomstklyftorna både minskar och ökar – och ligger fast.

Den frekvens med vilken klyftteorin upprepas ökar inte dess trovärdighet. De åtgärder som föreslås för att vända trenden blir heller inte mer relevanta. Hur skulle kastförtrycket i Uttar Pradesh lindras av en skatt på internationell valutahandel (den s k

Tobinskatten)? Eller av sociala klausuler i WTO:s handelsavtal? Antiglobaliseringsdebatten i Europa och USA är i bästa fall irrelevant för världens fattiga. I sämsta fall är den destruktiv, om den gör det svårare att genomföra liberaliseringar som skulle kunna ge världens fattiga en bättre lott i livet.

Klyftorna är ett problem!

Oavsett om klyftorna har ökat eller minskat förblir ojämlikheten i den globaliserade ekonomin ett allvarligt problem. Glädjande nog är det mycket vi i den rika världen skulle kunna göra för att höja inkomsterna för de allra fattigaste. Exempelvis drabbas människorna i tredje världen av enorma välfärdsförluster som ett direkt resultat av den amerikanska och europeiska jordbrukspolitiken.

Mer än två tredjedelar av världens fattiga bor på landsbygden. En dynamisk och växande jordbrukssektor i u-länderna är nyckeln till ökat välstånd för en majoritet av världens fattigaste människor. Men jordbruket är inte dynamiskt, och en av huvudanledningarna till att det förhåller sig så illustreras i handelstabellerna. U-ländernas andel av världshandeln med jordbruksvaror har minskat från 40 procent 1961 till 27 procent 1990. I synnerhet har Afrikas förlust av marknadsandelar varit anmärkningsvärd: ner från 8,6 procent 1961 till 3,0 procent 1996.

En förklaring står att finna i u-länderna själva: de har i många

är fört en politik som skadat befolkningen på landsbygden, till förmån för befolkningen i städerna. Men u-länderna för som regel en förnuftigare politik i dag, och de stora hindren för tillväxt i jordbrukssektorn står att finna i Bryssel, Washington DC och Tokyo.

Enligt en uppskattning orsakar OECD-ländernas jordbrukspolitik en välfärd förlust för u-länderna motsvarande 19,8 miljarder dollar om året. Det är mer än tre gånger så mycket som u-länderna förlorar på grund av OECD-ländernas protektionistiska textilpolitik. En studie från Australien uppskattar att en 50-procentig reduktion av stödet till jordbruket skulle leda till en ökning i global BNP motsvarande 53 miljarder dollar år 2010, varav 14 miljarder skulle tillfalla u-länder. Och då har man inte räknat med de dynamiska effekterna. En tredje studie har visat att enbart EU:s gemensamma jordbrukspolitik – CAP – kostar världsekonomin 75 miljarder dollar om året, varav mer än en tredjedel betalas av länder som inte är medlemmar i EU. Att länder utanför EU får betala beror på att EU:s politik leder till artificiellt låga priser på spannmål, kött och mjölkprodukter på världsmarknaden. Inte heller denna studie tar med de dynamiska effekterna i kalkylen, men forskarna uppskattar att kostnaden för CAP skulle stiga med 20 procent om man inkluderade indirekta konsekvenser (t ex lägre produktivitet beroende på bristande konkurrens).

Så det är säkert ingen överdrift att säga att de rika ländernas jordbrukspolitik kostar u-länderna 20 miljarder dollar om året.

Det är en summa som kan sättas i relation till biståndet som u-länderna tar emot från de rika länderna: 1998 fick u-länderna 5,4 miljarder dollar i rent bistånd. Bara för att kompensera för de välfärdskostnader som jordbrukspolitiken åsamkar u-länderna skulle den rika världen alltså vara tvungen att nästan fördubbla biståndet.

Enprocentmålet, d v s målet att en procent av Sveriges BNP skall gå till bistånd, är i själva verket på tok för blygsamt. Fyra-procentmålet är vad som borde gälla för Sverige och andra biståndsvänliga nationer. Då hade vi inte bara kompenserat u-länderna för de kostnader vi ålägger dem i syfte att hålla våra landskap öppna, utan även börjat ge dem lite verkligt bistånd. Alternativet är förstås att vi reformerar jordbrukspolitiken, minskar subsidierna, öppnar marknaden och sänker tullarna. Särskilt viktigt är att tariffeskaleringsen på jordbruksvaror avskaffas. Eskaleringen innebär att importtullarna ökar ju mer förädlad en vara är. Detta har kraftigt negativa konsekvenser för u-ländernas förmåga att industrialisera landsbygden och bidrar på så vis till den snabba urbaniseringen i tredje världen. Om det vore möjligt att förlägga förädlingen av jordbruksprodukter i närheten av producenterna skulle möjligheten att finna lönearbete på landsbygden förbättras.

Om världens rikaste länder reformerade sin jordbrukspolitik, skulle den absoluta fattigdomen i världen minska. Och pengarna skulle tendera att hamna där de behövs mest: i de fattigas fickor.

Attac, José Bové!

Argumentet att liberaliseringar av jordbruks- och textilmarknaderna i de rika länderna skulle leda till ökat välstånd i länder som i dag befinner sig i världsekonomin marginal kan tyckas vara alltför enkelt. Ökade möjligheter innebär ju inte att människorna i t ex Nordafrika automatiskt kan ta dem tillvara. För att de skall kunna göra det krävs t ex bättre infrastruktur, utbildning, hälsa och ekonomiska reformer. Denna helt legitima invändning används dock alltför ofta som ursäkt för att inte öppna EU-marknaden.

Politiskt sett ligger frågan helt och hållet i händerna på ett fåtal rika länder. Men dess positiva effekter vore betydande i u-länderna – både ekonomiskt och politiskt. Om exportmöjligheterna ökar innebär det nämligen att priset – i form av utblivna inkomster och investeringar – som u-länderna betalar för ekonomisk slutenhet och politiskt vanstyre också ökar. Det innebär i sin tur att globaliseringens potentiella ”vinnare” får bättre incitament att verka politiskt för att bygga de institutioner som sänker riskerna och transaktionskostnaderna, och därmed möjliggör integreringen i den globala marknadsekonomin: demokrati, disciplinerad byråkrati och ett väl fungerande rättsväsende.

Det finns således mycket viktigt att göra, inte minst på jordbruksfronten. Men det kommer inte att ske utan ett politiskt tryck för reform. Varifrån kan det trycket tänkas komma? Ett tungt ansvar vilar därvidlag på de medborgarrörelser som fått så

våldsamt genomslag i massmedia under det senaste året. Organisationer som Attac, som enligt journalisten Bim Clinell utgör en ”gräsrötternas revolt mot marknaden”, skulle genom att befrämja friare handel med jordbruksvaror kunna göra mycket för att bekämpa de globala klyftorna och orättvisorna. Mer än man någonsin kan hoppas åstadkomma med hjälp av u-landsbistånd. Europeiska aktivister har med José Bové – getfarmaren, rocquefortostillverkaren, ledaren av attacken mot McDonald’s-restaurangen i franska Millau, och framstående Attac-företrädare – i spetsen utmålat spekulanter och multinationella företag som folkens fiende. Det låter sig enkelt göras. Men vad säger man om de EU-arrangemang som drabbar bönder i Östeuropa och Afrika? Frågan är: när får vi se de som rasar mot de globala orättvisorna också mobilisera mot den förödande gemensamma jordbrukspolitiken?

Attac, José Bové!

2. Välfärdens bästa vän?

I GLOBALISERINGSDEBATTEN FRAMFÖRS ofta synpunkten att de fria marknadskrafterna är i full färd med att radera den västeuropeiska välfärdsstaten. Den trygghetsskapande välfärdsstaten har förlorat förmågan att balansera de vilda konjunktursvängningar som frihandel och ekonomisk öppenhet förknippats med.

Mycket tyder dock på att detta synsätt är felaktigt. Torben Iversen och Thomas R Cusack prövar i en artikel de antaganden som ligger till grund för föreställningen att globalisering leder till tvära ekonomiska kast: 1) att priserna är mer volatila i internationella marknader än på rent inhemska marknader, och 2) att internationell handel koncentrerar risker (genom specialisering av produktionen) i högre utsträckning än den sprider dem (genom diversifiering över många olika marknader).

Vilken volatilitet?

Iversen och Cusack studerar de empiriska sambanden mellan ekonomisk öppenhet i 16 OECD-länder och svängningar i produktion, sysselsättning och löner i tillverkningsindustrin under perioden 1970–1993. De finner inga samband som kan bekräfta teorin att graden av exportberoende skulle leda till större ryckighet i ekonomin och otrygghet på arbetsmarknaden. Det enda samband de finner som går åt ”fel” håll är att ju mer exportberoende ett lands tillverkningsindustri är desto stabilare är också produktionen. De finner också att tillverkningsindustrin inte uppvisar större volatilitet än servicenäringarna (som inte utsätts för internationell konkurrens på samma sätt).

Intressant nog finner Iversen och Cusack heller inget samband mellan graden av volatilitet och ländernas storlek. Små länder borde, kan man tycka, vara mer känsliga än stora länder, eftersom de som regel är mycket mer beroende av utrikeshandel. Så är uppenbarligen inte fallet inom OECD-sfären. Antagandet är dock korrekt om man betraktar väldigt små länder i resten av världen. En färsk studie av mikrostater (d v s stater med mindre än en miljon invånare, t ex Island, Malta, Botswana och Fiji) fann att den ekonomiska volatiliteten verkligen var högre i pytteländerna. Men denna risk övervägdes mer än väl av öppenhetens fördelar: tack vare handeln är mikrostater 50 procent rikare än större, men annars jämförbara, länder.

Industrin är inte den enda potentiella källan till instabilitet som har identifierats i debatten om konsekvenserna av ekono-

mins internationalisering. Fria kapitalflöden figurerar också prominent i diskussionen. Iversen och Cusack studerar därför också sambanden mellan graden av öppenhet i ländernas finansmarknader och ekonomins volatilitet. De finner inget samband.

Inte heller utanför OECD-länderna har volatiliteten ökat på senare tid. Tvärtom har svängningarna i de viktigaste makroekonomiska variablerna – ekonomisk tillväxt, exportvolymer och inflationstakt – minskat med 60 procent under 1990-talet i jämförelse med 1980-talet.¹

Tobinskatt – behövs den?

Myterna om volatiliteten som globaliseringen orsakar ligger i sin tur som grund för mycket av diskussionen kring förslaget om att införa transaktionsskatter för finansiella affärer, i synnerhet på valutamarknaderna. Idén, som ursprungligen väcktes av ekonomen James Tobin, har tagits upp av Attac, som förespråkar en omsättningskatt i syfte att kasta grus i kapitalmarknadernas maskineri. Tanken är att skatten skall vara så låg – 0,1 procent – att den inte förhindrar ”riktiga” transaktioner, men att den gör kortsiktig spekulation mindre attraktiv.

1,5 biljoner dollar. Så mycket pengar byter dagligen händer på världens valutamarknader. Siffran kan synas överväldigande. Men de internationella kapitalflödena är faktiskt inte så stora

---

¹ Dailami sid 6.

som man kan tro. Brutto är de enorma. Netto är de små. De internationella nettoflödena av kapital (satta i relation till BNP) är faktiskt mindre i dag än de var före första världskriget.

Det är något av en illusion att kapitalet far med ljusets hastighet i fiberoptiska kablar mellan länder och världsdelar. Det är nämligen inte kapitalet som förflyttas – utan kreditrisker.

Det betyder i sin tur att vi inte alls lever i den värld vi (eller många av oss) inbillar oss, en värld som kännetecknas av gränslöshet. Inte ens på kapitalmarknaderna, där transaktionskostnaderna är lägst och affärerna kan göras via datorskärmar, har gränsernas betydelse försvunnit. Ekonomer har länge vetat hur en ”perfekt” gränslös kapitalmarknad ser ut. Men den finns ännu så länge bara i fantasin. I verkligheten är inte bara nettoflödena mellan länder obegripligt små. Ränteskillnaderna mellan länder är också oförklarligt stora. Och investerare i alla länder har en märklig förkärlek för inhemska aktier och värdepapper. Geografin är inte död. Det är mycket som återstår att göra innan informationsflödena är så pass bra och transaktionskostnaderna så låga att kapitalmarknaden blir verkligt gränslös.

De populära föreställningarna om en gränslös kapitalmarknad grundar sig således mer på retoriska överdrifter än på finansiella realiteter. Och det betyder i sin tur att mycket av debatten om behovet av att ”kontrollera” och ”bromsa” kapitalmarknaderna vilar på falska premisser.

Ett annat argument för Tobinskatt är att de ”ohejdade” kapitalflödena har fördelningspolitiska effekter: de förhindrar länder

från att föra en keynesiansk finans- och penningpolitik, och de är förknippade med bank- och valutakriser. Detta anses särskilt drabba dem som har det sämst ställt. Men att fria kapitalflöden skulle ”drabba” de fattigaste är långtifrån säkert. Dollar och Kraay har visat att avsaknaden av kapitalkontroller är förknippade med ”en liten negativ effekt på inkomsterna för de fattiga”. Men effekten är så liten (nära noll) att den inte kan betraktas som betydelsefull.

Det var Asienkrisen – och önskan att förebygga stora finansiella kriser i framtiden – som på allvar satte fart på diskussionen om en Tobinskatt. Men Tobin själv förespråkar ett internationellt finansiellt system baserat på flytande växelkurser. En av de viktigaste anledningarna till att Asien, Ryssland och Brasilien drabbades av kris 1997–1998 var att länderna hade fasta band till dollarn. Om problemet är att man vill förhindra den typ av finansiella kriser som vi har beskådat på senare år – då är en Tobinskatt inte lösningen. Tvärtom skulle man kunna säga att dessa kriser har banat väg för ett valutasystem som är mer förenligt med Tobins vision. Fler valutor flyter nu, som de bör. Men detta innebär i sin tur att riskerna för nya, allvarliga finanskriser minskat avsevärt, och därmed tycks mycket av motiveringen för en transaktionsskatt ha försvunnit. Länder som låter valutans värde flyta drabbas ju sällan av valutakriser. Om justeringen av valutans värde visavi andra valutor tillåts att ske gradvis, kan inte stora klyftor mellan det officiella värdet och marknadens värdering uppstå. Dessutom lär sig finansiella aktörer att de inte kan lita på att

valutan behåller ett visst värde i framtiden. Därför måste de försäkra sig mot valutarisken. Det innebär att banker och företag blir mindre sårbara för oförutsedda valutarörelser. Till och med stora valutasvängningar behöver inte ha någon nämnvärd effekt på det ekonomiska välbefindandet, vilket eurons fall sedan introduktionen också indikerar.

Inhemska drivkrafter

I den populära föreställningen kännetecknas den nya "hyperkapitalismen" av vild spekulationsekonomi, bubblor som spricker och tvära konjunkturkast. Fenomen som anses skapa krav på kompensation från dem som drabbas. Men enligt nya vetenskapliga rön finns det ingen direkt koppling mellan öppenhet och otrygghetsskapande volatilitet.

Cusack och Iversen argumenterar för att de huvudsakliga riskerna i moderna industrisamhällen genereras inte av globalisering, utan av strukturella förändringar inom nationella arbetsmarknader. "Ökad produktivitet, förändrade konsumtionsmönster och mättad efterfrågan från ekonomins traditionella sektorer är de huvudsakliga krafterna för förändring."

Avindustrialiseringens logik är enkel. I väldigt fattiga länder går en mycket stor del av hushållens inkomster till mat. När inkomsterna sedan stiger tenderar hushållen att lägga en växande del av inkomsterna på andra varor – kläder, radio, TV, kylskåp, bil o s v. När välfärden stiger ytterligare, växer den andel av in-

komsterna som läggs på olika former av service – bio, restaurangbesök, finansiella tjänster, utlandsresor o s v. Med växande välstånd förändras strukturen på efterfrågan i en ekonomi, och arbetsmarknaden måste följa efter. Det är dessa interna krafter som är den huvudsakliga källan till otryggheten på arbetsmarknaderna i de rika länderna.

Iversen och Cusack nämner det inte, men i viss utsträckning kan dessa strukturförändringar förklaras med utgångspunkt i ökad konkurrens från låglöneländer. I hur stor utsträckning? Troligtvis inte mer än en femtedel av avindustrialiseringen. Och då inte därför att produktionen flyttat till fattigare länder. Utan främst genom att konkurrensen stimulerat företagen baserade i de rika länderna att höja produktiviteten (vilket friställt arbetare); de totala produktionsvolymerna har inte fallit. En studie uppskattar att handeln med fattigare länder har lett till att 7 miljoner industrijobb gått förlorade och 1 miljon nya jobb skapats i de rika länderna sedan 1970. Netto skulle alltså 6 miljoner jobb ha gått förlorade – vilket motsvarar ca 20 procent av alla industrijobb som försvann under perioden.

Leviathan lever

Attackerna mot globaliseringen följer två spår. Det ena – att globaliseringen leder till ökade risker – har ringa empiriskt stöd. Men hur förhåller det sig med det andra spåret, som går ut på att de offentliga välfärdsystemen försvagas av globaliseringen?

Tanken är inte orimlig. Globaliseringen kan innebära att företagen kan hota att flytta till ett annat land om de inte behandlas förmånligt. Och den tekniska utvecklingen kan innebära att skattebasen kan "försvinna" till ett så kallat skatteparadis med några enkla klickar på datormusen.

Sambanden låter måhända troliga. Men det finns inget starkare empiriskt stöd för hypotesen att globaliseringen gör det svårare för regeringar att bedriva en aktiv fördelningspolitik. Onekligen är det företagen som är bäst placerade för att fly undan ett högt skattetryck. De, till skillnad från en vanlig lönearbetare, har alla de resurser, kontakter och möjligheter som krävs. Men statsfinanserna i de rika marknadsekonomierna har inte har blivit mindre beroende av företagsbeskattning än tidigare. Och skattetrycket har inte sjunkit i takt med globaliseringen. 1980 motsvarade skatteuttaget i världens alla länder 22,6 procent av deras samlade BNP. Femton år senare hade skatteuttaget ökat till 25,9 procent av BNP. Regeringarnas samlade utgifter ökade från 25,7 procent till 29,1 procent av BNP. Samtidigt har den del av statsbudgetarna som går till transfereringar och subsidier ökat från 24 procent till 28 procent av de samlade statsutgifterna. Sverige var ett av de få länder där transfereringar och subsidier sjönk som andel av statsbudgeten mellan 1980 och 1995: från 71 procent till 70 procent (vilket är den näst högsta nivån i världen).

Mansoor Dailami, chefsekonom vid World Bank Institute, har i en intressant studie pekat på fakta som visar att det före-

ligger ”en positiv och statistiskt signifikant korrelation mellan demokrati, öppna kapitalflöden och inhemsk fördelningspolitik”.² Den grupp länder som bedriver den mest aktiva fördelningspolitiken har också de mest öppna kapitalmarknaderna. De länder som har de mest öppna kapitalmarknaderna är också de mest demokratiska.

Vad gäller staters förmåga att ta ut skatter och bedriva fördelningspolitik, verkar trenderna alltså föga alarmerande (eller hoppogivande, beroende på hur man ser på saken). Globaliseringen är välfärdstatens bästa vän. Faktum är att det aldrig i mänsklighetens historia har funnits så mycket statliga resurser tillgängliga för att hjälpa de fattigaste i våra samhällen, som det gör i dag. Frågan är hur de används.

Och svaret är att de alldeles för ofta används fel. Världsbanks-ekonomerna David Dollar och Aart Kraay har i en uppmärksam studie av sambanden mellan tillväxt och inkomstfördelning identifierat en variabel som genomgående slog hårt mot de fattigaste: höga statliga utgifter. ”Generösa” statsmakter håller – i allmänhet, men inte alltid – tillbaka den ekonomiska tillväxten, vilket är värst för dem som har lägst inkomster. Och dessutom tenderar ”välfärdspolitiken” att vrida inkomstfördelningen snett, till de redan välbärgades fördel.

---

² *Dailami sid 25.*

3. Öppna samhällen

HOTAS DEMOKRATIN AV globaliseringen? Mantrat om de växande klyftorna kombineras ofta med en oro för att växande sociala spänningar hotar demokratis överlevnad. Tankemönstret är välbekant, det känns igen från föreställningen att det var den globala kapitalismen som under 1900-talets första hälft banade väg för skoningslösa motreaktioner i form av fascism och kommunism. En annan aspekt, som jag redan har behandlat, rör tanken att globaliseringen berövar stater förmågan att bedriva en aktiv politik med fördelningsmässiga ledstjärnor.

Men om det inte finns några starkare bevis för att de ekonomiska klyftorna verkligen växer, eller för att statsmakternas ekonomiska resurser krymper, då finns det heller inga starkare skäl att tro att ”hyperkapitalismen” hotar demokratin.

Hur ser utvecklingen ut utanför Europa? Utgör inte globaliseringen ett hot mot t ex unga demokratier i före detta Östblocket och i tredje världen?

Nej, tvärtom finns det goda skäl att tro att marknadsekonomiska reformer och integrering i den globala ekonomin över lag stärker demokratin (samtidigt som demokrati stärker marknadsekonomi och reformviljan). Det existerar ett tydligt samband mellan demokratisering och fria kapitalflöden. Demokratiska länder tenderar att öppna sina kapitalmarknader. Diktatoriska regimer gör det inte (i alla fall ingen längre tid, såvida de inte förvandlas till demokratier). Nyfödda demokratier öppnar sina kapitalmarknader. Militärjuntornas kuppgeneraler tenderar att stänga av kapitalkranarna.

Dynamiken har kunnat bevittnas i Asien på senare år. I samband med Asienkrisen var det bara ett land som införde mer strikta valutakontroller – Malaysia. Om sambandet mellan demokrati och fria kapitalflöden är riktigt, borde Malaysia alltså vara det minst demokratiska av de krisdrabbade länderna. Var det det? Ja, faktiskt. Enligt organisationen Freedom House, som publicerar en årlig ranking över politiska och civila rättigheter i olika länder, var Malaysia mindre demokratiskt än Thailand och Sydkorea.

Och samtidigt som Malaysia införde nya restriktioner mot fria kapitalflöden, kastades misshagliga politiker i fängelse och yttrandefriheten inskränktes, vilket ledde till att Freedom House sänkte landets betyg. Sambandet mellan icke-demokrati och valutakontroller stärktes alltså även i efterhand.

I de andra krisdrabbade länderna (d v s de som inte införde valutakontroller) stärktes däremot demokratin i krisens köl-

vatten. Indonesien förvandlades från diktatur till demokrati. Thailand fick en ny, mer demokratisk konstitution. Sydkorea fick en president som landets gamla militärregim vid en rad tillfällen har kastat i fängelse och försökt mörda.

Malaysia ges i dag sämre betyg av Freedom House än Thailand, Indonesien och Sydkorea. Men landets premiärminister, Mahathir Mohamad, ber inte om ursäkt för sin vision av Malaysia som en icke-liberal demokrati. ”Demokratin skall tjäna oss, vi skall inte tjäna demokratin”, förklarade han nyligen. ”Att byta regering anses kanske demokratiskt men det är mycket omstörtande. Det har en negativ inverkan på ett lands utveckling.”

Myten om keynesianismen

Det finns, framför allt i västvärlden, en önskan om att återvända till keynesianismens ”gyllene årtionden”. De som i den europeiska och den amerikanska debatten argumenterar för att man lägger band på kapitalflödena vill som regel vrida tillbaka klockan och återuppliva Keynes. Men hur gyllene var ”the golden age of capitalism” för u-länderna? Föga. Bretton Woods-systemet var inte förenligt med fria kapitalflöden. Själva grundbulten i systemet var, som en av dess huvudarkitekter John Maynard Keynes förklarar, att statsmakterna skulle ha full kontroll över internationella valutarörelser. Detta var ingen övergångslösning, utan en permanent del av det system som Internationella Valutafonden och Världsbanken sattes att vaka över. Bretton

Woods-systemet var i praktiken inte heller förenligt med frihandel. Tanken hade varit att valutakontrollerna skulle lägga hinder i vägen för spekulation och investeringar, men inte för utrikeshandeln. Men så blev inte fallet. I själva verket behöll eller ökade många länder de valutarelaterade handelshindren. Det var i och för sig inte alldeles förvånande. Bretton Woods-institutionerna föddes i ett klimat som var föga frihandelsvänligt. I västvärlden rådde konsensus om behovet av handels hinder. En berömd kommentar sammanfattade dåtidens syn på frihandel så här: ”Det finns få frihandlare i vår värld, ingen bryr sig om deras åsikter, och ingen makthavare någonstans förespråkar frihandel.”³ Vad gäller handelspolitik var Bretton Woods-systemet inte frihandelsorienterat. Dess grundläggande princip var inte frihandel, utan multilateralism. Det vill säga att alla behandlar alla lika, så att det inte spelar någon roll vilket land varorna kommer ifrån.

”Föreställningen att Bretton Woods förenade valutastabilitet med öppna marknader är till största delen en illusion”, konstaterar professor Barry Eichengreen i boken *Globalizing capital*.⁴

Konsekvenserna för u-länderna var förödande. John Ruggie har skrivit en berömd artikel om efterkrigstidens ”embedded liberalism”. Han menar att det som kännetecknar efterkrigstidens internationella regim är att ekonomisk liberalism bäddas

---

³ Jacob Viner i *Foreign Affairs*, januari 1947.

⁴ 1996 sid 93.

in i nationella välfärdsstater som bedriver keynesiansk konjunkturpolitik och ägnar sig åt omfattande handelsprotektionism (inte minst på jordbruksområdet) och i internationella organ som samordnar den ekonomiska politiken. Ruggie menar dock att Bretton Woods-systemets historiska kompromiss mellan ekonomisk öppenhet och nationalstatliga skyddsmekanismer aldrig omfattade u-länderna. Uteslutningen av u-länderna var avsedda att skjuta över systemets kostnader på "outsiders". Att u-länderna inte fick vara med är i sig ingen fatal brist i systemet, anser Ruggie, men systemet "kan visa sig vara nästan dödligt för några av de fattigaste u-länderna".⁵

Före 1973 var det bara en rännil av kapital som rann från nord till syd. Biståndet var kopplat till politiska lojaliteter till endera av det kalla krigets två huvudrivaler, eller till före detta kolonialmakter. Handeln mellan nord och syd var minimal. Det var först på 1970-talet, när keynesianismen bröt samman och de rika länderna drabbades av stagflation, som u-länderna kunde komma i åtnjutande av en mer betydelsefull roll i världsekonomin.

Resultaten har inte låtit vänta på sig. U-ländernas andel av exporten av industrivaror nästan tredubblades från 7 procent 1973 till 20 procent 1995 (att jämföra med ökningen från 6 till 7 procent under tioårsperioden 1963–1973). År 1975 svarade OECD-länderna för 80 procent av världens BNP, i dag är siffran nere på 70 procent.

---

⁵ 1982, sid 414.

Man kan också ifrågasätta om Bretton Woods var förenligt med demokrati i majoriteten u-länder. Intressant nog drar keynesianismen med sig en lång rad auktoritära regimer i fallet. När kapitalflödena släpptes fria brast också de auktoritära och totalitära politiska fördämningarna på många olika håll och en demokratiseringsvåg – den tredje i ordningen – svepte över världen. Mellan 1974 och 1990 förvandlades ett trettiotal länder till demokratier (de två tidigare demokratiseringsvågorna rullade fram 1828–1926 efter de franska och amerikanska revolutionerna, och 1943–1962 som ett resultat av demokratiernas seger i andra världskriget). 1990 hade världen dubbelt så många demokratiska stater som 1973.

Ett annat slående samband som de senaste 10–15 årens demokratiska revolutioner och experiment med marknadsekonomiska reformer i de postsocialistiska länderna har avslöjat är följande: ju mer omfattande ekonomiska reformer ett land genomfört, desto mer demokratiskt är det. Vidare: de postkommunistiska länder som vandrat snabbast på reformvägen har också lyckats bibehålla de lägsta inkomstklyftorna.

Privatisering av ekonomin, liberalisering av handeln och införandet av marknadsbaserade priser går hand i hand med framväxten av ett stabilt demokratisk politiskt system.

Utvecklingen i Östeuropa underminerar därmed den sedan länge härskande bilden av förhållandet mellan demokrati och ekonomiska reformer, d v s att ekonomiska reformer hotar demokratin och att demokrati hotar reformprocessen. Faktum är

att alla av de verkliga demokratierna i Östeuropa i dag har kapitalistiska ekonomiska system. Ingen av de fortsatt auktoritära staterna har en marknadsekonomi.

Är det en ren slumpmässig korrelation mellan befrielsen av de globala kapitalmarknaderna och befrielsen av demokratiska krafter världen runt? Knappast. Politisk demokrati och fria kapitalflöden tycks i vår tid vara två sidor av samma mynt – det öppna samhället. Individer har fått ökad rätt både till ”voice” (rösta i demokratiska val) och ”exit” (sälja den inhemska valutatan i utbyte mot något mer pålitligt).

Även det globala samhället har blivit mer öppet. Keynesianismens sammanbrott, demokratiseringsvågen och marknadsekonomiska reformer i de före detta socialistländerna har lett till en transformation av världsekonomin. U-ländernas och de postsocialistiska ländernas nya – centrala – roll i världsekonomin har i sin tur banat väg för framväxten av mer demokratiska globala institutioner. Världshandelsorganisationen, som inrättades 1995, är det första betydelsefulla FN-organ där alla länder är jämlika. I FN har säkerhetsrådets medlemmar veto rätt; i Världsbanken och IMF har de rikaste länderna flest röster. Jättar som USA och EU har förlorat handelstvister i WTO. Men FN eller IMF slår aldrig USA över fingrarna. (Däremot har Världsbanken fattat beslut mot USA:s vilja, t ex i maj 2000 när banken godkände nya lån till Iran.)

”WTO är det enda vapen det svaga syd har mot det mäktiga nord,” menar lord Desai, ekonomiprofessor. Den nya anti-

kapitalismen som gjorde debut vid WTO:s ministermöte i Seattle är, anser Desai, de redan rikas sätt att försäkra sig om sin dominerande position i den globala ekonomin.

Korruption och öppenhet

Ett annat intressant samband är det mellan korruption och ekonomisk öppenhet. Såväl i auktoritära stater som i unga demokratier är korruption en av de främsta källorna till politisk frustration (och ekonomisk ineffektivitet). Tyvärr finns det inget samband mellan demokratisering och minskad korruption. En korrumpad demokrati är ingen väl fungerande demokrati. Och en illa skött demokrati skapar ett missnöje som ofta banar väg för militära maktövertaganden.

Anser man att demokratins fortlevnad i fattigare länder är en viktig angelägenhet, bör man också vara angelägen om att det vidtas åtgärder som lägger band på korruptionen. Vilka är då de?

En färsk studie av Wayne Sandholtz och William Koetzle har visat att korruptionen är mer förekommande i länder med 1) låg BNP per capita, 2) hög grad av statlig kontroll av ekonomin, 3) svaga demokratiska normer och institutioner, 4) låg grad av integration i världsekonomin, och 5) låg andel protestanter i befolkningen.

Vill man minska korruptionen och stärka demokratin ger denna lista en bra indikation om var insatserna bör sättas in.

BNP per capita höjer man inte i en handvändning. Demokratiska normer och institutioner bygger man under generationer. Att skicka protestantiska missionärer är inte tillrådligt. De områden på vilka framgångar kan nå tämligen snabbt är de som rör statens relation till marknaden, både den inhemska och den internationella. Ökad konkurrens inom ett land, likväl som ökade ekonomiska kontakter med omvärlden, minskar snabbt utrymmet för korruption. Toleransnivån minskar och priset för korruption – i form av förlorad konkurrenskraft och missade möjligheter – ökar. Det innebär i sin tur att det i en öppen marknadsekonomi blir mer angeläget och mer lönsamt för medborgarna att investera i de demokratiska och polisiära institutioner som till syvende og sidst måste till för att eliminera den politiska korruptionen.

Harvardprofessorn Shang-Jin Wei har också studerat sambanden mellan globalisering och korruption. Han introducerar begreppet ”naturlig öppenhet” – ett lands naturliga tendens att integrera sin ekonomi med omvärldens. Öppenheten kan anses vara ”naturlig” i den meningen att ekonomisk öppenhet är starkt korrelerad med geografiska omständigheter. Små länder handlar mer med omvärlden än stora länder. Och länder som ligger nära varandra tenderar att handla mer med varandra än länder som ligger långt från varandra. Vilka konsekvenser har då detta? Jo, eftersom företeelser som korruption är svårare att hantera för utländska än för inhemska företag, har ”naturligt öppna” ekonomier starka incitament att etablera klara och tyd-

liga ekonomiska spelregler, där kapital och kompetens är viktigare än ”kontakter”. Med det här perspektivet är det lätt att förstå varför politisk korruption är ett litet problem i Sverige och Danmark, men ett stort problem i Kina och Ryssland.

Globaliseringen innebär att världen ”krymper” – och därmed att alla länders ”naturliga öppenhet” ökar. När land A och B liberaliserar handel och investeringar, och när den tekniska utvecklingen innebär att kostnaderna för transporter och kommunikationer faller, ökar incitamenten för land C att bygga samhällsinstitutioner som gör det möjligt för landet att ta tillvara de möjligheter som öppenheten erbjuder. Det vill säga institutioner som underlättar för inhemska och utländska företag att göra affärer. Dit hör bl a en korruptionsfri statsförvaltning (men även politisk demokrati). Weis resonemang mynnar ut i en viktig slutsats: ”globalisering kan reducera korruption.”

Vill man veta hur stora problem ett land har med korruption skall man alltså inte fråga om det är rikt eller fattigt, om det är demokratiskt eller auktoritärt. Nej, man skall fråga hur stor ekonomisk frihet individer och företag åtnjuter, och hur öppet landet är för internationella flöden av varor och kapital.

Detta kan tyckas kontraintuitivt. En lång rad skandaler har ju plågat just länder som öppnat sina ekonomier. I de länder som drabbades av ekonomisk kris under 1990-talets senare hälft – Thailand, Indonesien, Ryssland, Sydkorea och Brasilien – figurerar korruption mer eller mindre prominent i sjukdomsdiagnosen. Vad som hänt är att affärskulturen inte hunnit med

i svängarna: gamla vanor har levt kvar parallellt med de nya, demokratiska och kapitalistiska normer om t ex transparens som följt i kölvattnet av den ekonomiska och politiska öppningen.

Av detta kan man också dra slutsatsen att korruption är en viktig källa till motståndet mot marknadsekonomiska reformer och globalisering. De som gynnas av ett status quo som präglas av korrumperade relationer mellan stat och samhälle är endast undantagsvis förändring. Detta bäddar i sin tur för märkliga allianser och sympatier. Efter demonstrationerna vid Bretton Woods-institutionernas årsmöte i Prag lyfte en av de ledande organisatörerna, Mobilization for Global Justice, fram röster från olika nyhetsartiklar på sin hemsida (www.a16.org). Vilka som kommer till tals är avslöjande. Från en *Associated Press*-artikel valde man t ex att citera en representant för diktaturen i Kongo som uttryckte stöd för protesterna och t o m tyckte att det kunde behövas mer våld för att "väcka" människorna i de rika länderna. Man lyfte inte fram finansministern från det demokratiska Sydafrika, för han hade "inkorrekta" åsikter (demonstranterna har fel; Världsbanken och IMF är de största källorna till extern finansiering för fattiga länder).

På samma hemsida återfinner man ett brinnande försvar för Mocambiques politiska elits rätt att suga ut landets bönder genom att förbjuda export av cashewnötter (så att man kan köpa upp nötterna till ett pris som är lägre än det som råder på världsmarknaden). Det är något som Världsbanken har försökt

sätta stopp för. Med all rätt. Mocambique är ett av världens mest korrumpierade länder (det hamnade på plats 81 av 90 länder i Transparency Internationals ranking för år 2000) och statlig styrning av handeln är precis vad landet inte behöver. Exportförbud, exporttullar och statliga upphandlingsmonopol skapar tillfällen till smuggling och korrupktion, vilket leder till kriminalisering av samhället och staten.

Framför allt i biståndssammanhang har man på senare tid kunnat notera en tendens att betona den betydelse som "civilsamhället" skulle kunna spela i kampen mot korrupktion och ekonomiskt vanstyre. Att just biståndsorganisationerna har blivit mer angelägna att bekämpa korrupktion är ingen slump. Tex har Jakob Svensson i en artikel i *Journal of International Economics* visat att utländskt bistånd är förknippat med ökad korrupktion i samhällen med konkurrerande sociala grupper. (Vilket osökt väcker frågan: vilka samhällen i tredje världen saknar konkurrerande grupper?)

Civilsamhället är ingen patentlösning

Civilsamhället förknippas i allmänhet med något gott. Ett rikt och aktivt organisationsliv stärker, som Alexis de Tocqueville upptäckte i Amerika, demokratin. Ett starkt civilsamhälle är, som Robert Putnam visat för Italien, en förutsättning både för en fungerande demokrati och ekonomisk utveckling. Inte undra på att civilsamhället hamnat i fokus för dem som arbetar med

utvecklingsfrågor i tredje världen. Endast om de fattiga skaffar sig en politisk röst kan de räkna med att politiker och statstjänstemän tar deras intressen i beaktande. Världbanken betonar därför i sin rapport *Attacking poverty* betydelsen av att fattiga människor mobiliserar sig så att de kan hålla statliga institutioner ansvariga, och motverka korruption och rättslöshet.

Om demokratin skall fungera och fattigdomen avskaffas – då gäller det att få fart på civilsamhällena i Burundi, Bangladesh och Bulgarien (och överallt annars). I en debattartikel inför FN:s millenniemöte i New York betonade således herrar Persson, Blair, Kok och Schröder behovet av att ”stärka det civila samhället” så att det bättre kan ”hålla koll både på riskerna med en överdriven offentlig inblandning och med en ohämmad marknad”.

Men analysen som ligger bakom biståndsorganens satsningar för att stärka civilsamhället är inte helt oproblematiske. Till exempel har Bangladesh ett mycket rikt organisationsliv. Civilsamhället är inte svagt, det är starkt. Men landet är icke desto mindre ett av världens fattigaste länder, och befolkningen plågas av omfattande politisk korruption och samhällsekonomiskt vanstyre. Frågan är därför om biståndsinsatser som inriktar sig på att ”stärka civilsamhället” kan röna större framgångar än tidigare årtiondens biståndssatsningar? Peter Davis och Allister McGregor uttrycker i en studie viss skepsis. De menar att aktiviteterna i civilsamhället tenderar att bevara fattigdomen: ”Många föreningar har mycket liten inverkan på fattiga män-

niskors liv. Andra spelar en viktig roll i stärkandet av rika familjers maktpositioner.” Civilsamhället domineras av eliterna. Och deras intressen sammanfaller endast i undantagsfall med de mindre lyckligt lottades.

Det är förvisso möjligt att bistånd skulle kunna stärka de fattigaste politiskt, och hjälpa dem att mobilisera mot ofta korrumpade eliter. Men mycket tyder på att så inte sker. En färsk studie från Kenya har t ex visat att biståndet till ur biståndshänseende ”attraktiva” grupper tenderar att förändra gruppernas karaktär (vilket i sin tur gör dem mindre attraktiva för biståndsgivarna). Två forskare som har studerat vad som händer när biståndsmedel betalades ut för att bygga socialt kapital bland kvinnoorganisationer på landsbygden i västra Kenya, fann att när biståndspengarna trillade in, så åkte de fattiga ut. Medlemsstrukturen och ledarskiktet förändrades: de fattigaste marginaliserades och in på scenen trädde kvinnor som var yngre, bättre utbildade och hade ”riktiga” jobb, och män. Slutsatsen som Mary Kay Gugerty och Michael Kremer drar är att ”om inte biståndet till de fattigas inhemska organisationer är ordentligt genomtänkt, kan det leda till att dessa organisationer kommer att domineras av ’outsiders’”. D v s att stödet går till andra än det var tänkt.

Biståndspolitikens mål att stödja de goda krafterna i samhället undergrävs även på andra sätt. I boken *The criminalization of the state in Africa*, beskriver författarna bl a ”hur stödet till NGOs [non-governmental organisations, d v s frivilliga grup-

per] leder till en erosion av offentlig administrativ och institutionell kapacitet, till en förstärkning av eliternas makt, i synnerhet på lokal nivå” och ibland till att distributionen av det finansiella stödet från utlandet i allt högre grad följer etniska mönster. Gränsen mellan ”civilsamhälle” och organiserad brottslighet har alltid varit svår att dra, och i boken noterar man också att NGOs tillhör de ledande smugglingsorganisationerna i Senegal, Burkina Faso och Kamerun.

Det är långtifrån självklart att utländskt ekonomiskt stöd till ”civilsamhället” gynnar de klassiska biståndsmålen: fattigdomsbekämpning och demokratisering. Tvärtom kan detta bistånd visa sig vara lika kontraproduktivt som 1960-talets vurmande för socialistiska femårsplaner.

En av de stora bristerna inte bara med bistånd till civilsamhället utan generellt, är just att det inte är så genomtänkt som det borde vara. I UNDP:s fattigdomsrapport för år 2000 konstaterar man bl a att ”få utvecklingsorgan riktar sina insatser mot de fattigaste regionerna eller grupperna” eftersom sådana insatser inte bedöms som politiskt hållbara, och eftersom regeringar saknar den administrativa kapacitet som krävs för att genomföra en sådan styrning. UNDP konstaterar också att organisationerna ”inte kan presentera några övertygande bevis för hur deras interventioner har gynnat de fattiga”.

Sanningen är att det är svårt för utomstående att mobilisera de fattigaste i ett samhälle. De goda intentionerna till trots leder biståndet ofta till att existerande maktförhållanden stärks.

De mäktiga blir mäktigare. De svaga förblir makt- och röstlösa.

Problemet är inte att det saknas ett civilsamhälle. Utan att det är "fel" värderingar som dominerar. I rika länder har den ideologiska kampen vunnits av en överideologi som stärkt de goda, välståndsskapande krafterna. I länder som Bangladesh har de idéer som kommit att dominera i samhället i stället befrämjat elitism, socialism, korruption och stagnation.

Civilsamhället verkar inte nödvändigtvis för ett öppet samhälle.

Denna enkla observation har konsekvenser för västländernas och FN-organens försök att "stärka civilsamhället" i u-länderna och de före detta socialistländerna. Det är inte kvantiteten av aktiviteter i det civila samhället som räknas, utan kvaliteten på de värderingar och attityder som genomsyrar civilsamhället.

Hur förbättrar man då dessa? Francis Fukuyama tacklade nyligen den frågan i en essä åt Internationella valutafonden.⁶ Bistånd till enskilda organisationer ser han inte som någon särskilt lovande väg:

"Stiftelser och statliga biståndsmyndigheter som försöker stödja frivilligorganisationer har ofta bara skapat ett stratum av lokala eliter som blir duktiga på att skriva bidragsansökningar."

Statsmakterna kan däremot göra mycket om de vill, t ex genom att se till att befolkningen får tillgång till utbildning och

---

⁶ "Social capital and civil society", april 2000.

att deras äganderätt skyddas. Så läggs grunden för gemensamma värderingar och tillit i samhället.

Fukuyama identifierar ytterligare två faktorer som kan förbättra ett samhälles förmåga att skapa socialt kapital. Den ena är religiositeten, som historiskt sett ofta har legat till grund för kulturell förnyelse. Tron kan göra så även i framtiden, i synnerhet i Latinamerika och i den islamiska världen.

Den andra möjliga källan är globalisering. Den sprider inte bara Hollywoodkultur och skräpmat, utan även redovisningsregler och modernt företagande, miljöaktivism och fackföreningsarbete.

På kort och medellång sikt är ökad ekonomisk konkurrens den mest verkningsfulla kraften mot korruption – och för starkare, sundare demokratier. Ekonomisk öppenhet fungerar som det mest effektiva bekämpningsmedlet mot parasitära eliter.

Det betyder inte att frihandel och fria kapitalflöden är helt oproblematiska. Marknadsekonomiska reformer är svåra. Men hur illa man än tycker om den globaliserade ”hyperkapitalismen” är det ett faktum som är svårt att komma undan: den är mycket nära förknippad med spridningen av politiska och civila rättigheter världen över. De som föreställer sig att mindre kapitalism (d v s utökad politisk kontroll över handel och kapitalrörelser) skulle leda till mer demokrati har inte lärt historiens läxa.

4. Var är frihandelns vänner?

I DECEMBER 1999 samlades världens handelsministrar i den amerikanska staden Seattle för att sjsätta en ny förhandlingsrunda inom ramen för Världshandelsorganisationen WTO.

Två saker inträffade: 1) mötet lockade en brokig skara aktivisterna i stora demonstrationer, och 2) mötet kollapsade utan att man hade kunnat komma överens om några nya förhandlingar. I den mytologi som har växt fram om Seattle orsakades det senare av det förra. Det är inte sant.

Vid UNCTAD-konferensen i Bangkok i februari förklarade FN:s generalsekreterare Kofi Annan att det var en ”populär myt” att WTO-mötet i Seattle slutade i fiasko på grund av de våldsamma protesterna.

”Jag är rädd att sanningen är mer prosaisk. Förhandlingsrundan blev inte av därför att stater – i synnerhet världens ledande ekonomiska makter – inte kunde komma överens om sina prioriteringar”, slog Kofi Annan fast. ”Deras regeringar är alla före-

språkare av frihandel i princip, men de saknar alltför ofta den politiska styrkan att konfrontera dem i deras egna länder som har blivit beroende av protektionistiska arrangemang.”

Förklaringarna till att WTO-arbetet gick i baklås är alltså att politikerna inte vågar utmana protektionisterna på hemmaplan. Men det finns ytterligare en faktor som bör inkluderas för att göra analysen mer fullständig: det var inte bara frihandelns fiender som fällde förhandlingarna – utan också, indirekt, dess vänner.

Många kommentatorer har observerat att det som var verkligt slående i Seattle inte var att motståndarna lockades dit. Utan att frihandelns vänner – inte minst alla de företag och anställda som är beroende av öppna marknader – var som bortblåsta. James D Lindsay konstaterade i en essä med titeln ”The new apathy” i *Foreign Affairs* att handelsmotståndarna lyckades ”omdefiniera debatten vid Seattle – och sätta frihandelns framtid i fara – inte därför att de hade de bättre argumenten utan därför att de var ensamma på spelplanen”.

Pierre Sauve and Arvind Subramanian instämmer: ”Seattle misslyckades inte så mycket för att civilsamhället, djupt missränsamt mot globalisering och de giriga, statslösa och oreglerade multinationella företagens krypande makt, hade funnit sin röst. I slaget om handelspolitiken var det snarare så att ’the good guys’ – och traditionella pådrivarna av liberaliseringsprocessen – helt enkelt inte stod att finna någonstans eller, ännu värre, att de befann sig på reträtt.”

En jämförelse mellan fiaskot i Seattle och det lyckade försöket att ge Kina så kallade ”permanent normal trading relationship”-status är illustrativt. President Bill Clinton kunde inte ta ledningen i förhandlingarna i Seattle. Varför lyckades han i Kinafrågan? Det var samma motståndare i båda fallen – miljöorganisationer, fackföreningar, människorättsaktivister o s v – och deras motstånd mot handel med Kina var om möjligt ännu starkare än antipatierna mot WTO. Den allt avgörande skillnaden var att det i Kinabeslutet stod mycket på spel för mäktiga amerikanska näringslivsintressen. Dessa hade inga svårigheter att vinna stöd för att handelsrelationen med Kina sattes på en ny fot.

Den verkliga gåtan är alltså varför frihandelns vänner inte ödade sitt krut på Seattle? Jag hörde själv till dem som inte trodde på Seattle. I min bok *Världens klassresa* som kom ut någon månad före WTO-mötet skrev jag: ”Så länge som liberaliseringsprocessen utmärks av hemlighetsfull kohandel mellan (i allmänhetens ögon) ansiktslösa byråkrater och opålitliga politiker, kommer friare handel alltid att ha bristfällig politisk legitimitet. Institutionaliserad multilateralism riskerar därför att förvandlas till en frihandelns återvändsgränd, om den inte redan har gjort det.”

Min tvekan inför en Millennium round grundades således i huvudsak på det pedagogiska misstag som förhandlingssituationen skapar: handelspolitikerna börjar betrakta handelshinder som en tillgång, något som man motvilligt ”offrar” i utbyte mot

att andra länder ger upp sina handelshinder. Den pedagogiskt korrekta – och ekonomiskt mest informerade – vägen till liberalisering är unilateral: vi sänker våra tullar och avskaffar våra kvoter därför att det gynnar vår välfärd, oavsett vad våra handelspartners gör.

Det var på det viset som kapitalkontrollerna avskaffades. Inte genom förhandlingar. Utan genom att regeringar världen över plötsligt insåg att kostnaderna förknippade med valutakontroller var större än vinsterna. Inom loppet av 20 år var kapitalkontrollerna så gott som bortblåsta. Efter 50 år av förhandlingar inom GATT och sedermera WTO har man fortfarande inte lyckats ta sig an de verkligt svåra frågorna, d v s jordbruk och service.

Jag vill inte förneka värdet av de liberaliseringar som har ägt rum under GATT-regimen. Men nya framsteg kan nog inte nås med de gamla metoderna. GATT/WTO representerar ett vapenstillestånd mellan merkantilister. Nu är det dags att sluta fred – och nedrusta.

Det fanns många andra skäl att hålla krutet torrt. Oavsett vad demonstranter gjorde eller inte gjorde var förutsättningarna för att man skulle lyckas i Seattle nära nog de sämsta tänkbara.

De amerikanska värdarna, Bill Clinton och kongressen, hade milt sagt visat svagt intresse för att driva frihandelsfrågor i WTO. Clinton hade till exempel inte bemödat sig om att skaffa så kallad "fast track authority" från kongressen – vilket betydde att han inte var en trovärdig förhandlingspartner. Utan

sådant kan kongressen plocka sönder eventuella handelsöverenskommelser som administrationen gör; med ett sådant bemyndigande måste kongressen antingen acceptera eller avslå hela paketet. Det var således svårt för övriga stater att betrakta Clinton, som dessutom var en avgående president, som en trovärdig motpart – d v s en som kan få sitt parti och landets lagstiftande församling att ställa upp bakom hans förhandlingspositioner.

Vid sidan av de mer förhandlingsmässiga implikationerna av att Clinton saknat ”fast track”, har detta faktum väckt djupare funderingar. Vissa har tolkat det som ett tecken på att USA inte är berett att genomföra ytterligare liberaliseringar. Andra har dragit slutsatsen att USA ämnar backa från gamla överenskommelser som ännu inte har genomförts (t ex rörande avregleringen av textilhandeln).

Clintons brist på engagemang i frihandelsfrågor illustrerades också av att han inte använde G7-mötena 1998 och 1999 till att prata sig samman med övriga världsledare om den internationella handelspolitikens framtid.

Eftersom världens enda supermakt framstod som genuint ointresserad av globala frihandelssträvanden, var det svårt att förstå hur nya framsteg skulle kunna göras i Seattle.

Den process som hade lett fram till Seattle hade också skapat splittringar i stället för konsensus. En förutsättning för lyckosamma handelsförhandlingar är att diplomater och tjänstemän i förväg enas om en dagordning, som ministrarna sedan gör

mindre finjusteringar på. Det måste redan från ministermötenas första dag råda konsensus om vad det är man skall diskutera. Så hade inte skett inför Seattle. En av anledningarna var att striden om generalsekreterarposten varit ovanligt hård och utdragen. För att lägga ytterligare sordin över stämningen hade tvisten slutat i en märklig kompromiss, där Mike Moore från Nya Zeeland och Supachai Panichpakdi från Thailand fick dela på det sexåriga förordnandet. Det betydde i sin tur att den oprövade Mike Moore inte hade något större förtroende som medlare i Seattle.

Den i GATT/WTO-sammanhang viktigaste handelspolitiska relationen är den mellan USA och EU. Inför Seattle var relationen mycket spänd. Det rådde skarp konflikt kring hormonbehandlade biffar, genmanipulerade organismer, och bananer. Dessa förpestade atmosfären över Atlanten. Utan en bred samsyn mellan USA och EU var WTO-förhandlingarna dömda på förhand.

Dessa faktorer är tillräckliga för att förklara varför förhandlingarna aldrig tog fart. Protesterna gjorde varken från eller till i det hänseendet. Därmed inte sagt att protesterna i Seattle inte innebär en handelspolitisk scenförändring. Det gör de. Intensiteten i motståndet innebär att det blir svårt för de rika länderna att ge u-ländernas krav på marknadsöppning ett positivt bemötande. Förutsättningarna skulle förbättras om de av ”antiglobalisterna” som inte är renodlade protektionister – och sådana finns – började driva frågan om att förbättra u-ländernas

och de f d socialistländernas möjligheter att sälja t ex jordbruksvaror och tekovaror i USA och EU med jämförbar intensitet.

Frihandlarnas ”svek”?

Det dåliga politiska utgångsläget är i och för sig en tillräcklig förklaring till att frihandelns vänner inte mobiliserade inför Seattle, och att mötet blev ett fiasko. Men därtill kan man lägga ett annat, mer oroväckande perspektiv: kanske är det så att man inom näringslivet i västvärlden blir alltmer ointresserad av att investera politiskt kapital för att driva frihandelsfrågor på global bas.

Anledningarna är flera. För det första har u-länderna i praktiken ganska lite att erbjuda de rikare länderna i nya förhandlingar. Flertalet u-länder har under de senaste 15 åren rivit sina handelsmurar unilateralt. GATT/WTO har inte varit den drivande kraften. Detta förhållande illustreras också av att flertalet u-länder i praktiken har mycket lägre tullsatser än de förbundit sig till i avtal (Chiles importtullar ligger t ex på 9 procent, men landet har förbundit sig till högst 35 procent). Varför förhandla om sådant som man ändå får ”gratis”?

Vidare har frihandelsförhandlingarna förlorat en viktig motor: de företag som var särskilt intresserade av immaterialrättsliga frågor, d v s läkemedels-, underhållnings- och mjukvaruföretag, utgjorde en viktig drivkraft bakom Uruguayrundan. Någon ny fråga av lika stor vikt för västerländska affärsintressen

finns inte. Tjänstehandel hade potentialen att fungera som ny drivkraft, men förhandlingarna har gått i stå och den tekniska utvecklingen springer rundor kring den snigelartade förhandlingsprocessen.

Investeringsrelaterade frågor är en annan potentiell ”ny” motor. När OECD:s försök att få till ett investeringsavtal (som gick ut på att stater skall behandla alla företag lika oavsett om de är inhemska eller utländska) kollapsade, skyfflades frågan över till WTO. Men både företag och politiker vet att det inte finns speciellt mycket att hämta på detta område. Under de senaste 30 åren har investeringsreglerna liberaliserats dramatiskt. De länder som diskriminerar mot utländska företag skjuter sig själva i foten: kapitalet söker sig till hamnar där det ges ett varmare bemötande.

För det tredje innebär de många bilaterala och regionala handelsavtalen mellan nord och syd att allt färre handelspolitiska aktörer är intresserade av *global* frihandel. Stater och företag vill hellre bevaka sina privilegier än att ge upp dem för en jämn spelplan för alla. Världshandeln har fragmenterats och det har därför blivit svårt – kanske omöjligt – att nå verkliga resultat på WTO-nivå.

Utsikterna till framgång är små, och de västerländska multinationella företagen, som traditionellt drivit frihandelsfrågorna, inser det. Kapitalismens triumf och snabba liberaliseringar på alla fronter innebär att mycket som tidigare var kontroversiella förhandlingsfrågor kan tas för givet. Och i övriga frågor söker

man inte globala lösningar, utan privata eller regionala. Intresset för frihandelsförhandlingar i WTO har inte bara svalnat, det har dött.

Detta innebär i sin tur att frihandelns *verkliga* vänner inte längre kan räkna med automatisk draghjälp från de näringslivsintressen som tidigare har varit drivande. Frågan är vilka implikationer det får? Hur skall man kunna bygga internationella politiska koalitioner för ytterligare liberaliseringar? Vem skall göra jobbet? För hur mycket kapitalismen än har triumferat så är det mycket som återstår att göra.

Det finns en överhängande risk att i-länderna i det nuvarande infekterade handelspolitiska klimatet lockas att svika sina löften från Uruguayrundan. Snart – redan den 1 januari 2002 – skall en rad importkvoter för kläder och textilier försvinna. De skall vara helt borta år 2005. Men motståndet är starkt, inte minst inom EU. En rad "liberaliseringar" av tekoimporten har redan skett inom EU. De har lett till mycket stor besvikelse hos dem som tycker att det är ett problem att europeiska konsumenter betalar gigantiska överpriser för sina kläder. Överpriser som fungerar som en regressiv skatt: de fattigaste betalar mest. Och ilska bland dem som anser att det är omoraliskt att fattiga länder berövas arbetstillfällen i exportsektorn. Arbetstillfällen som hade kunnat ge mat på bordet, betala barnens skolgång och ge hopp för framtiden.

Hittills har EU bara avskaffat kvoter för varor som är kommersiellt meningslösa. Dockkläder t ex. Eller varor som bara

finns i tulltabellerna. Vävda strumpor t ex. Och så lär det fortsätta, ty EU:s handelspolitiker ämnar inte göra några som helst meningsfulla eftergifter år 2002. Antagligen kommer de kvoter som avskaffas att vara sådana som inte är fullt utnyttjade, t ex för trädgårdsparasoller. Men inte för barnkläder eller tröjor eller byxor. De drivande krafterna i EU är angelägna om att ”liberaliseringarna” görs på ett sådant sätt att varken europeiska konsumenter eller tillverkare i Östeuropa och u-länder gynnas.

Och om protektionisterna i EU vinner framgång på textil- och beklädnadssidan kan man räkna med att det stärker de protektionistiska krafterna på jordbrukssidan.

Det verkliga bakslaget mot frihandel och en rättvis världshandelsordning levererades inte av demonstranterna i Seattle. Gruset i maskineriet kastade de ofta kortsynta politikerna som styr och ställer i Bryssel och i Washington DC. Men det är givetvis bara möjligt för dem att komma undan med det därför att frihandelns sympatisörer låter dem. Frihandelsvännerna bär således också en tung skuldbörda om frihandeln nu verkligen går i stå.

Attacking poverty : world development report 2000/2001. New York: World Bank, 2000.

BANERJEE, ABHIJIT V & DUFLO, ESTHER, *Inequality and growth : what can the data say?* Cambridge, MA: NBER, 2000. (Working Paper nr 7793).

BAYART, JEAN-FRANÇOIS, ELLIS, STEPHEN & HIBOU, BÉATRICE, *The criminalization of the state in Africa*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1999.

BERGGREN, NICLAS, ”Economic freedom and equality : friends or foes?” i *Public Choice*, vol 100 nr 3–4, 1999.

BINSWANGER, HANS & LUTZ, ERNST, *Agricultural trade barriers, trade negotiations and the interests of developing countries*, uppsats presenterad vid High-level round table on trade and development : directions for the twenty-first century. Genève: UNCTAD, 2000 (dok TD(X)/RT.1/8).

BOLTHO, ANDREA & TONIOLO, GIANNI, "The assessment : the twentieth century – achievements, failures, lessons", i *Oxford Review of Economic Policy*, vol 15 nr 4, 1999.

BUNCE, VALERIE, "Comparative democratization : big and bounded generalizations", i *Comparative Political Studies*, augusti/september 2000.

BUSINESS TIMES, "M'sia will become developed nation, differently: Dr M", i *Business Times*, 9 oktober 2000.

CAMERON, LISA A, "Poverty and inequality in Java : examining the impact of the changing age, educational and industrial structure", i *Journal of Development Economics*, vol 62, 2000.

CLINELL, BIM, *Attac : gräsrotternas revolt mot marknaden*. Stockholm: Agora, 2000.

DAILAMI, MANSOOR, "Financial openness, democracy, and redistributive policy." Washington, DC: World Bank, Governance, regulation and finance, 2000 (working paper 2372).

DAVIS, PETER R & MCGREGOR, ALLISTER, "Civil society, international donors, and poverty in Bangladesh", i *Commonwealth & Comparative Politics*, mars 2000.

DEININGER, KLAUS & SQUIRE, LYN, "New ways of looking at old issues : inequality and growth", i *Journal of Development Economics*, vol 57 (1998) sid 259–287.

DESAI, MEGHNAD, "The left is wrong about free trade", i *New Statesman*, 17 april 2000.

DHUME, SADANAND, "Leader and laggard", i *Far Eastern Economic Review*, 7 oktober 1999.

DOLLAR, DAVID & KRAAY, AART, "Growth is good for the poor", i *Transition Newsletter*, mars 2000. Washington, DC: World Bank Institute (Världsbanken). Ingår i projektet "A world free of poverty". (Kan laddas ner från <http://www.worldbank.org/html/prddr/trans/maraproo/pgs15-16.htm>).

EASTERLY, WILLIAM & KRAAY, AART, *Small states, small problems?* Washington, DC: World Bank, Development research group, Macroeconomics and growth, 1999 (Working Paper nr 2139).

EICHENGREEN, BARRY, *Globalizing capital : a history of the international monetary system*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996.

FELDSTEIN, MARTIN, *Aspects of global economic integration : outlook for the future*. Cambridge, MA: NBER, 2000 (Working Paper nr 7899).

FIREBAUGH, GLENN, "Empirics of world income inequality", i *American Journal of Sociology*, maj 1999.

–, "Observed trends in between-nation income inequality and two conjectures", i *American Journal of Sociology*, juli 2000.

FRANKEL, JEFFREY A, *Assessing the efficiency gains from further liberalization*. Cambridge, MA: Harvard University/Center for Business and Government, 2000 (rapport till konferensen ”Efficiency, equity and legitimacy : the multilateral trading system at the millennium in honor of Raymond Vernon, 1–2 juni 2000”).

– & ROMER, DAVID, *Trade and growth : an empirical investigation*. Cambridge, MA: NBER, 1996 (Working Paper 5476).

FREEMAN, FRAN ET AL, *The impact of agricultural trade liberalization on developing countries*. Canberra: Australian Bureau of Agriculture and Resource Economics (ABARE), 2000 (Research Report).

FUKUYAMA, FRANCIS, *Social capital and civil society*. Washington: IMF, 2000 (working paper WP/00/74).

GARRETT, GEOFFREY, ”The causes of globalization”, i *Comparative Political Studies*, augusti–september 2000.

GUGERTY, MARY KAY & KREMER, MICHAEL, *Outside funding of community organizations : benefitting or displacing the poor?* Cambridge, MA: NBER, 2000 (working paper 7896).

HELLMAN, JOEL S, ”Winners take all : the politics of partial reform in post-communist transitions”, i *World Politics*, januari 1998.

HIGGINS, MATTHEW & WILLIAMSON, JEFFREY G, *Explaining inequality the world round: cohort size, kuznets curves, and openness*. Cambridge, MA: NBER, 1999 (Working Paper nr 7224).

HUNTINGTON, SAMUEL P, *The third wave : democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press, 1991 (Julian J. Rothbaum distinguished lecture series 4).

IVERSEN, TORBEN & CUSACK, THOMAS R, "The causes of welfare state expansion : deindustrialization or globalization?" i *World Politics*, april 2000.

JONQUIÈRES, GUY DE, "EU farm policy 'costs \$75bn a year'", i *Financial Times*, 25 juni 2000.

KAPSTEIN, ETHAN B, "Winners and losers in the global economy", i *International Organization*, våren 2000.

LARSSON, TOMAS, *Världens klassresa*. Stockholm: Timbro, 1999.

–, "Asia's crisis of corporatism", i Ian Vasquez (red), *Global fortune : the stumble and rise of world capitalism*. Washington, DC: Cato Institute, 2000.

LINDSAY, JAMES D, "The new apathy", i *Foreign Affairs*, sep/okt 2000.

MARRIS, ROBIN, *Ending poverty*. London: Thames & Hudson, 1999.

MAZUR, JAY, "Labor's new internationalism", i *Foreign Affairs*, vol 79 (2000) nr 1.

NBER:S HEMSIDA (National Bureau of Economic Research):
<http://www.nber.org/>

QUINN, DENNIS P, "Democracy and international financial liberalization", rapport till Annual convention of the American Political Science Association, 2000.

RODRIK, DANI, *Making openness work : the new global economy and developing countries*. Washington, DC: Overseas Development Council, 1999.

ROWTHORN, ROBERT & RAMASWAMY, RAMANA, *Growth, trade, and deindustrialization*. Washington, DC: IMF, 1999 (Staff paper, 46:1).

RUGGIE, JOHN GERARD, "International regimes, transactions, and change : embedded liberalism in the postwar economic order", i *International Organization*, våren 1982.

SANDHOLTZ, WAYNE & KOETZLE, WILLIAM, "Accounting for corruption : economic structure, democracy and trade", i *International Studies Quarterly*, vol 44 (2000).

SRINIVASAN, T N & BHAGWATI, JAGDISH, *Outwar-orientation and development : are revisionists right?* New Haven, CO: Yale University, Economic Growth Center, 1999.

STEWART, FRANCES, *Income distribution and development*, uppsats presenterad vid High-level round table on trade and development : directions for the twenty-first century. Genève: UNCTAD, 2000 (Dok nr TD(X)/RT.1/1).

SWANK, DUANE, "Funding the welfare state : globalization and the taxation of business in advanced market economies", i *Comparative Political Studies*, september 1998.

SVENSSON, JAKOB, "Foreign aid and rent-seeking", i *Journal of International Economics*, vol 51 (2000) nr 2.

TREISMAN, DANIEL, "Fighting inflation in a transitional regime : Russia's anomalous stabilization", i *World Politics*, januari 1998.

UNDP, *Response to Mr Castle's room document on Human Development Report 1999*. New York: United Nations Development Program, 12 april 2000. (www.undp.org/hdro/fulltext.html)

VAN DE WALLE, NICOLAS, *Democracy and globalization in the developing world : a review essay*, presenterad vid årsmötet för American Political Science Association. Washington, DC: APSA, 2000. (www.apsanet.org)

VASQUEZ, IAN (red), *Global fortune : the stumble and rise of world capitalism*. Washington, DC: Cato Institute, 2000.

WEI, SHANG-JIN, *Natural openness and good government*. Cambridge, MA: NBER, 2000 (working paper 7765).

WEYLER, ÅKE, "Address at the International Textiles and Clothing Bureau Council of Representatives." 29th session. Bhurban, Pakistan, 12 juli 1999.

WORLD BANK, *India development forum highlights poverty challenge*. Pressmeddelande, 24 maj 2000 (Release nr 2000/366/SAR).

VÄRLDSBANKENS HEMSIDA: www.worldbank.org

Tidigare utkomna Pejlingar:

- 1 Den fula ankungen eller den oälskade liberalismen.
- 2 Inte bara valloner – invandrare i svenskt näringsliv under 1 000 år.
- 3 Djur är inte människor – en filosofisk granskning av veganismen.
- 4 Den rätta medicinen – apoteksmonopolet vid vägs ände.
- 5 Bidragskulturen – filosofin bakom socialbidraget.
- 6 Den nya fattigdomen.
- 7 Kretsloppsstat eller kretsloppssamhälle?
- 8 Creole love call.
- 9 Svaghetens moral.
- 10 Thamgrepp.
- 11 Fakta och myter om globaliseringen. Artiklar ur *The Economist*.
- 12 Positiv särbehandling är också diskriminering.
- 13 Förnyelse i USA.
- 14 Valser om arbetets slut.
- 15 Hälften så dyrt, dubbelt så bra. Förbättra Sverige genom att halvera de offentliga utgifterna.
- 16 Asiens kris är inte kapitalismens.
- 17 Irland – den globala ön.
- 18 Leva fritt och leva väl.
- 19 Miljöpartiet i det politiska kretsloppet.
- 20 Skattjakten. En kritik av skatteharmonisering inom EU.

- 21 VARNING – livet kan leda till döden! En kritik av nollvisioner.
- 22 Fullständiga rättigheter. Ett försvar för de 21 första artiklarna i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.
- 23 Förmögen till värdighet – Wilhelm Röpke, människan och ekonomin.
- 24 Nycklar till modern konservatism.
- 25 Den postnationella maktens gåta och det globala protokollet.
- 26 Blåsningen. Vindkraft som storindustri.
- 27 Mer demokrati – mindre politik.
- 28 Frihet med förhinder – in- och utvandring i vår tid.
- 29 Det heliga utanförskapet – Sverige som åskådare och aktör i Europa och i världen.
- 30 Gösta Bohman – hjälten och myten.
- 31 Verktyg mot vanmakt.
- 32 Producentansvaret i teori och praktik – en kritisk granskning av förpackningsinsamlingen.